

Upanje.

Spreminjala pomlad je zlata
 Livade in loge nam v raj,
 Ko nesli pogrebci so brata
 Na grobja mi tihega kraj.

Zvonovi doneli so milo
 Iz stolpa cerkvenega lin:
 Kaj meni srcé je čutilo
 Bridkostij in kaj bolečin!

Hudó je pač zdaj žalovati,
 Ko radost zrcali se z lic,
 Ko v dobi obnóvljeni zlati
 Pomlad ti usiplje cvetic!

Naj v mislih zrem dobo krasnejo,
 Pomladi naj druge zrem čas,
 Ki grobom bo vzela odejo,
 Vzbudila, združila bo nas! . . .

Oj, upa sladkó tolažilo,
 Zemljanom poslano z nebá,
 Ti srcem si bolnim zdravilo,
 Ti dvigaš, pomlajaš duhá! —

J. Bilc.

Srcé in čut.

Na sredi morja širnega
 Otok sameva mal,
 Po njem pa tiho žubori
 Studenca svetli val.

To morje ni in ni otok:
 Samotno je srcé,
 In svetel ni studenca val,
 To čut mirú je le . . .

A. M.

Spomin.

Ko v te ozrem se vrh snežen,
 Kipeč v daljini sred gorá,
 Pa v sreču mi spomin iskren
 Na dom, na mili dom igra.

Tam vidim selo, mirni dol
 V podnožju rožnatem planin — —
 O, huda je ta dušna bol,
 Pekoč je srečnih let spomin! —

A. M.

Brata.

(Novela. — Spisal A. Funtek.)

(Konec.)

VIII.

Nekaj dnij pozneje, precèj zarana, pogledal je suhoten mož, stari Peter, skozi mala okna v kovačnico in videl Gregorja pri najboljšem delu. Starec hodi dosti hitro in vleče modrikaste oblake iz okovane pipe svoje, da je malone zavit, kakor v megli. Dostlej ga še ni bilo v kovačnici in zato se ne more čuditi tisti hipni snažnosti, katera je kar čez noč prišla v vse prostore; okna se svetijo, kar je še celih; pred hišo vse lepo pometeno; klop popravljena. In notri v delavnici so izginile tiste goste mreže, katere so napreli umetni pajki po kotih, da so se svetile, kakor čisto zlato, kadar je solnce posijalo nanje; izginil je prah, kateri je z gosto plastjó pokrival orodje — vse snažno, lepo, domače. In če je tu in tam poknila stena, da zije ostra razpoka na nji, nič ne dé; zidanje je staro; jeden človek ne more vsemu kaj, posebno, če nima polnih pestij, da bi précej mogel zamašiti vsako razpoko, kadar se prikaže. Sevéda, Peter je vajej snažnosti v svoji hiši; Lena že skrbi za to, da se vse leskeče po nji, da se niti prašek ne more vzdržati na preprostem pohištvu; ali dobro se mu vendar-le zdi, da tudi nevajena trda moška roka skrbi tako za red, kakor skrbi roka kovačeva.

Poleg ognjišča je pomaknil nizek stolček in sedel nanj. Kovač je pač nekam začujeno vzpogledal, ko je Peter stopil v kovačnico, ali motiti se ni dal v delu. Odzdravil je na kratko in potem z vso močjo jel kovati tisti oboj, kateri se je strl na težkem voznem kolesu. Starec ga gleda mirno, kakor je to njegova navada, in kima z glavo. Naposled reče:

»Pa si priden, Gregor, da véš.«

In ko se kovač samo lahko nasmehne, nadaljuje:

»In tako je prav, Gregor. Vsakdo po svojem. Ti z rokama, drug z glavo, tretji z obojim. In lepo je gledati te iskre, kako se bliskajo okolu tebe; ne bi verjel, da moreš biti tako priden. Bog vé, da res.«

Na to umolkne. Ali kovač, dobro vedoč, da stari mož ni prišel zato, da bi gledal iskre in mu pravil, kako je priden, prestande za hip s svojim delom in reče: »Nu, Peter, kaj je novega?«

»Novega? I tako. Leni se boljša od dné do dné. Že nekaj dnij te ni bilo, Gregor. Seveda, opravila imaš, in prav je, da imaš opravila. In prav je, da se jej boljša. Nekoliko že vstaja, da véš; dosti ne, pa vendar vstaja. In pred hišo sedi, na solncu. In brat prihaja dostikrat gledat, kako je. Dostikrat — o, dober gospod je, da véš. In prijazen, Gregor, pa vesel tudi. Tako lepo zna povedati, kar pripoveduje, da bi ga samo poslušal. Le verjemi. Ti si bolj redkih besedij; ti ne znaš tako; kako pak, vsakdo ne more.«

Gregor sam ne vé, zakaj mu starčevo govorjenje vzbuja nejevoljo. Čelo se mu zmračí, in glas je nekam trd, ko reče:

»Tako, tako. Da vam je le všeč, Peter.«

Stari mož se nasmeje zadovoljen sam s seboj.

»O, všeč, in Leni tudi. Da véš, smejala se ni že dolgo, ali zdaj — ti ne véš, kako se smeje. Tako srebrno, dejal bi, Gregor; ti se nikoli ne smeješ tako, ker se ne moreš. Vsakdo se ne more, jaz se tudi ne. Jaz sem star; ali ko sem bil mlad, Gregor, takrat — —«

Kovačevo kladivo zazveni ob trdem železu, da stavec prestrašen poskoči na svojem sedežu. Gregor ga ne vidi. S stisnjenimi zobmi stoji pred ognjem in vihti svoje kladivo z neizrečeno jezo. Kaj vé postarni mož, kakšen vihar je vzbudil v kovačevi duši? Kako bi vedel, da mu globoko v prsih zveni tisti srebrni smeh Leničin, smeh, katerega je toli rad poslušal vsikdar? Da mu zveni tako, kakor nikoli, suhotno, zamolklo? O, Gregor ne sme misliti na nič, če neče vzkrikniti od bridke bolesti . . . Ali vzkriknil ni, pač pa se je zasmel tako rezko, obupno, da ga je pogledal Peter s širokimi očmi in odprtimi usti.

»Kaj pa ti je, Gregor?« jekne naposled. »Pusti; tako se ne smeš smejati, da véš. Ne, tako ne; to ni dobro; vesel človek se ne smeje tako.«

Kovač si potegne z roko preko čela in deje nekam mirno:

»Kdo vam pa pravi, da sem vesel? Haha, vesel! Pa res, Peter, čemu bi ne bil vesel? O, res je tako, ta se smeje tako, oni tako; dva ne jednako —«

Stavec zmaje z glavo in séde.

»Gregor, ti si čuden, da véš; tak še nisi bil. Nu, kaj ti je, ne vém. Ali vsakomur je časih tako pri srcu, da bi se smejal in jokal. Pa bodi. Ali, tako se ne smeš več smejati; zbal sem se te. Nu, zdaj si miren, sevéda; zakaj bi ne bil miren? In vesel bodi, Gregor! Jaz sem tudi, da véš. Star človek ni dostikrat, ali včasih je vendar. Glej zdravnik, tvoj brat —«

»Kaj je ž njim?« vzklikne kovač hripavo.

»Bog te razumi, Gregor, kakšen pa si zopet? Ali je to hudo, če mi bode odkupoval zelišča, dobra moja zelišča, da jih ne bode treba nositi v mesto na prodaj? Vidiš, Gregor, star sem; noge me nočejo dobro nositi, zato sem pa

vesel, da ne bom hodil v mesto. Ali ni prav, da sem vesel, kaj?«

»Sevéda je prav«, mrmrá kovač nestrpno.

»Nu vidiš. In Lena je tudi vesela; ali meniš, da to ni prav? In kako je prav! Lena me ima rada; ne vém, če ima še koga tako. In zato — tvoj brat je dober. In mehko srce je imel vselej, kar ga poznam. Ti ne tako, Gregor; pa nič zato. Vsakdo nima mehkega srca; Bog ni vseh ljudij ustvaril jednako. Ti ne moreš zato. Ali dober je tvoj brat; vsi pravijo, da je, in radi ga imajo vsi. Rad pomaga, komur more; tacih ljudij ni dosti. Če bi moral danes poginiti, Gregor, pa ne vém, koliko rok bi se stegnilo, da bi te rešile. In če se optekaš, ne vém, kdo bi te prijel pod pazduho. Ali ti si močen, ti znaš dobro hoditi, jaz sem star. Meni je treba pomoči — o, tvoj brat je dober, le verjemi.«

Kovač je že zdavna stopil od ognja. Tja v kót je sedel na nizko klop, zagrebel roke v lasé in komolce uprl na kolena. Kakor iz dalje mu bijó starčeve besede na uho; toliko, da jih ume. Jedenkrat se je hotel dvigniti, da bi ne poslušal bratove hvale, ali zamolklo ječé se je zgrudil nazaj. Včeraj je bil še mehak, srcé se mu je topilo v prsih; danes čuti, da nosi kamen mesto srcá. Ali tak kamen, kamor je zarisano sovražstvo v neizbrisnih črtah! Njega ne peče, da je Valentin dober: tudi do tega mu ni, ali ga marajo ljudje, ali ne, saj se jim tako lahko prikupi vsakdo, kdor nosi gosposko suktnjo, ako je le nekoliko prijazen ž njimi; ali to ga skeli, to mu jemlje življenje, da bi ona, Lena naposled mogla — — ne, dalje si ne upa misliti! Ko bi Lena, ki je tako vesela, tako srečna, kadar dohaja Valentin . . . kovač se prime za glavo,

plane s klopi, kakor obstreljen, in vihra po delavnici.

»Tako ne sme biti, tako ne more biti!« ječi zamolklo. »Če bi on, Valentin, če bi se on drznil — haha, zblaznil bom; o, Bog, ne vodi me v skušnjava, da se ne spozabim . . . Moj brat, on je moj brat! Bog, zanesi mi —«

In zopet se zgrudi na klop.

»Gregor!« vzdihla Peter na svojem stolčku, »Bog pomagaj, kakšen pa si? Gregor, nikari, prosim te, — kaj ti je? Čuješ, jaz sem tu, Peter — Bog te razumi! Kaj počenjaš? Miruj vendar, Gregor!«

Kovač se strese. Pozabil je na Petra; mislil, da je sam v kovačnici. Zbegano se ozre po starem možu: siromak kar trepeče od strahu in groze. Sočutno stopi Gregor k njemu in reče težko:

»Nič ni, Peter. Nikari se ne bojte. Samo čudna bolečina mi je prišla; zdaj je dobro. Vse me je bolelo, kakor bi mi bil kdo trgal srcé iz života —«

»Pa bi se jel zdraviti, Gregor!«, reče Peter skrbno, »povprašaj brata —« Gregor udari z nogo ob tla.

»Ne govorite o njem«, vzklikne strastno, »prosim vas, Peter, o njem ne. Vi ne veste, kako mi je. O — o —« In mirneje nadaljuje, malone otožno:

»Ne, Peter, tej bolečini ni zdravila. Vsa vaša zelišča ne morejo pomagati. In nobeden človek, razen, razen — o, saj ne umejete, če bi vam tudi povedal; pustite me. Saj mi je bolje, saj sem miren. Tako, zdaj bi lahko delal zopet. Pa se mi ne ljubi, Peter, in nemara bi bil vendar-le preslab —«

»Bled si res, Gregor —«

»Tako?« nasmeje se kovač bridko. »Kaj pak, ali vidite? In bolan, Peter, na duši bolan. Toda stoj — pojdiva; gori k vam pojdiva. K Leni moram, ž njo moram govoriti. Saj utegneta, jeli?

Videl bom, kako jej je; slišal bi rad, kako se smeje. In govoriti mora z mano. Kaj ne, da bo? Nu prav, le vstanite. Pojdiva! Meni je srce prepolno, in danes hočem — — pojdiva! Peter hitro!«

In siloma tira iz hiše starega moža, ki sam ne vé, kaj bi si mislil o kovaču, ki je danes tako čuden in strašen, da nikoli takega. Gre pa vendar, poslušen kakor dete; niti govoriti si ne upa, samo z glavo maje in po strani pogleduje kovača.

»Bolan je siromak«, mrmra sam s seboj, »če ne bi ne bil takšen, Bog vé, da ne!«

IX.

Gori na hribu sije solnce, da se kar leskeče belo zidovje in jemlje pogled. Po mehki travi se iskre rosne kaplje v pestrih bojah, in po zelenih vejah pojó ptiči. Nekaj kuretine pozorno stika okoli hiše in išče živeža; par golobov sedi na strehi ter zrè z rudečkastim svojim očesom zadovoljno v živi svet; stari maček meži na solncu in steza koščene ude, sam s seboj zadovoljen. Vse tako mirno in prijetno!

Zdajci se odpró vrata; Lena stopi iz hiše ter séde na klop pod dišečo jablan. Bleda je sicer, slaba od prestale bolezni, ali lahka rudečica se že kaže na polnih ustnih, in mladosten ogenj sije iz modrih njenih očij. Čudotvoren je ta sveži dišeči zrak, ki veje tu gori na hribu; malone mislil bi človek, da ni moči umreti nikomur, kdor živi v njem. In ta tihota, ta blagi mir tudi čudno dobro vpliva na bolno telo in dušo, ako je bolna komu.

Lenici ni. Če jej je huda bolezen sklonila telesne moči, duše se ni mogla dotakniti. Niti mimogredé ne. To srce, ki utriplje v deviških njenih prsah, utriplje tako prosto, bije tako mirno, kakor le komu, kdor ne pozna življenja bridkostij.

Samo na oči je včasih legla rahla megla, da gledajo nekako sanjavo; ali tako zrò često dekliške oči, brez pravega vzroka. Svet se vendar čisto zrcali v njih.

Naslonila se je ob drevó in položila roke v naročje. To nič ne dé, da je tako sama; vajena je, da deda Petra ni doma. Ali danes pride skoro; sploh se bolj drži dóma, odkar je bolna. Lena vé, da je to dosti hudo staremu možu, kateremu so se zelišča toli omilila, da ne more biti srečen, ako ne stika po njih; vé pa tudi, da bi jej nič bolj ne moglo kazati njegove ljubezni, kakor to, da ostaja domá. Gotovo; rad jo ima ded; povedal jej sicer še ni nikoli, ali rad jo ima vendar-le, to vidi iz njegovih očij, čuje iz sleharne besede. In najslabša ni taka ljubezen, ki ne išče po besedah; gotovo ne.

Doli v trg je šel k zdravniku; zelišč mu je nesel, kolikor jih je nabral in skuhal. Mož se veseli svojega zaslužka, kakor otrok. Dosti ni, ali nekaj je vendar, za priboljšek, za kupo vina in pipo tobaka. Kar je domačih potreb, tem zadošča zemljišče, kolikor ga je pri hiši, tako, da je moči živeti ne ravno razkošno, ali pošteno in zmerno. Ded ni za delo na polju, ali Lena ima dosti moči, vstrajnosti in kar je največ, tudi dosti dobre volje. Kadar je sila, takrat najme tega ali onega; saj dela vsakdo rad, če je zaslužek spodoben!

K zdravniku torej je šel. Dobrega srca je ta Valentin; Lena ga pozna od mladih let. In kako se je izpremenil! Tisto šibko telesce njegovo se je nekako okrepilo, Valentin je lep mož in učen. On jo je otel bližnje smrti — jokala bi od hvaležnosti, kajti hudo je umreti v mladosti, ko je svet tako lep, tako veselja in življenja poln. In kako dober je ž njo, kako skrben! Ali prejšnji zdravnik je bil baje tako nejevoljen, tako osoren

z bolniki. Od same nejevolje in jeze je legel v grob, in nihče v trgu ni jokal po njem. To pa vé, da mora Valentina imeti vsakdo rad, kdor govori ž njim; nekaj tako — kako bi dejala brž — nekaj prikupnega ima na sebi, da človek pozabi, kdo stoji pred njim, in pozabi, da je dolgoletno duševno delo potegnilo ostro črto med njim in nekdanjimi tovariši — ta Valentin ni več naš in vendar je zopet! Naš, samo nekako drugače!

In ker je takšen Valentin, pa nikakor ne more umeti Lenica, zakaj je bil kovač, Gregor, takó ž njim. Tista rahla megla se zopet prikaže na njenih očeh, in videti je, kakor bi hotela zarudeti nežna lica. Kako je vselej zagorelo v njegovih očeh, kadar je kdo samo imenoval ime bratovo! In zaničljivo je vselej siknil med zobmi trde besede in ga imenoval hinavca, lažnika, tako, da je kar vsa duša zvenela v teh srditih besedah. Tako ne smé biti; tako ne smé govoriti Gregor! Boli jo, da je tako divji in — glava se jej sklone — ko bi kdo drug govoril tako, ali Gregor — Gregorja ne smé slišati! V dušo se jej zaseka sleharna trda beseda njegova, in naj govori potem o bratu ali o komurkoli . . .

Senca se prikaže na beli steni, moške stopinje se čujejo; Lenica vzpogleda, Gregor stoji pred njo. Daleč za sabo je pustil Petra, ker mu je hodil prepočas in sam hitel naprej z bežečo nogo in težko sapo. Ko zdajci stoji pred dekletom, potegne si z roko preko očij; zdi se mu, kakor bi se bil ravnokar vzdramil iz težkih, mučnih sanj.

Kaj hoče tu gori? Kaj hoče reči temu nedolžnemu dekletu, ki ga gleda tako osuplo, malone plašno? Ali jej more razkriti vihar, ki mu raznaša prsi; ali sme pogledati to neizkušeno bitje v razpalo njegovo srce? Ničesar ne more reči, samo s silo izgovori ime: »Lenica!«

In zdajci mu je, kakor bi se odvalila vsa tista ogromna teža, ki mu je stiskala srce. Ne misleč, kaj dela, stopi pred njo in si zakrije obraz.

»Lenica!« vzklikne še jedenkrat, ali sedaj jasno, določno, »prestajati nisem mogel doli! Zapalil sem ogenj na ognjišču; pobrisal prah; osnažil dom in vse z veseljem. Ali ti véš: ogenj je bil zdavna ugasnil; prah je legel v gostih plasteh, kamor je mogel; dom se je okrušil. Zdaj ne. Delal bom, dokler ne izdihnem duše. Ali miru mi ni. Niti zmamiti me ne more delo; še hujše mislim, kadar delam. In vse zato, Lenica, ker ne vé, kaj se godi v tvoji duši. Dà, zdaj je prišlo na dan — Lena, tebe nimam. Ali tebe bi rad imel. Ali mi bodeš tovarišica v življenju? To sem hotel vprašati, zato sem moral k tebi priti — nasmej se šaljivo, kakor se znaš; vesela bodi, če moreš — — Lena — Lena!«

Ona se je dvignila s klopi in séla zopet. Vse to govorjenje jej je bilo čudno, rudečica jej je stopila v lice. Ni ona, ni kovač ne vidita, kako se je približal ded in kako ja zdajci gleda s širokimi očmi, odprtimi usti.

»Zdaj véš, Lena!« sopne znova kovač, »zdaj véš, kako mi je. In prav je, da sem ti povedal vse; laže mi je pri srcu. Zdaj mislim, da je potihnil nemir, umrl na veke. Govôri tako ali tako, miren bom. Samo tega ne reci, da brata bolj ceniš, nego mene; ne, Lena, za božjo voljo, tega ne smeš reči! To bi me umorilo . . .«

»»Ali Gregor!«« vzklikne ona očita-joče; »»Gregor, ali res ne véš, — ne!«« nasmehne se med solzami, »»tega ti ne morem povedati! Ali brata, Valentina! O, temu bom hvaležna do smrti, ali — —««

»Ali«, vzklikne Gregor iz vse svoje duše, »kaj govoriš o bratu? Ali se zame ne zmeniš? Ali ti nisem več mari? Ali

nisem dosti pokazal, da ti hočem vedno dober biti? Ali mi hočeš tudi ti biti dobra — zvesta — žena?«

Ona povese oči in prikima zarudela, kakor otrok, ko ga vprašaš.

Njemu pa se izviije takšen jasen glas iz prsij, da ga je čuti doli v trg, v goré, daleč na okoli — naj izvé vesoljni svet, kako srečen je visoki mož, ki je zaukal, kakor ne more nobeden fant na vási. In stari Peter se mora nasloniti ob zid od iznenajenja in strahú, in zapreti mora oči, da ne bi gledal sreče, kateri je bil nevidna priča. Ko pa zauka Gregor, zašegeče tudi njega nekaj po grlu, ali ust neče odpreti, dobro vedoč, da bi le raskav, ubit glas mogel izkipeti posušenemu grlu, in poleg tega — dobro je tudi, da se obrne na stran in si otare tisto svetlo solzo, katera se je prikazala v slabotnih starih očeh. Treba ni, da bi vsakdo vedel za njegovo slabost!

Tako slab in pa tako srečen še ni bil nikoli v svojem življenju! —

X.

Začujeno je pogledala Barba kovača Gregorja, ko je nekega dné prišel v Valentinovo hišo, lepo oblečen od nog do glave ter vprašal, ali je zdravnik domá.

»Moj križani Bog«, rekla je glasno in osorno. »Kaj si dejal? Če je domá, praviš? Kakó bo domá! Saj ne mine ura, da bi ga kam ne klicali, in potem pride domov, spehan, utrujen, prašen, in hitro ga pridejo zopet klicat. Gregor, jaz ne vé, ali so vsi ljudje zboleli ob jednem; ali nikoli več ni božjega mirú pri hiši. In to ti povem, Gregor, končal se bode, ako bo delal tako; tega ne prestane ni močen kmetski človek, nikar pa gospod, ki ni vajen laziti zdaj po hribih, zdaj po dolinah, in to dan na dan, da še jesti ne utegne doma. Tako ne sme biti in ne more! . . . In potem

pride domov, pa riše podobe na papir in platno, ali pa sedi še pozno v noč pri svojih knjigah, ko drugi ljudje spé, veséli, da morejo spati — on pa ne, ko je vendar tako potreben spanja, kakor dete, ki je skakalo in se drevilo ves dan. Pa neče; Gregor, ali videl boš, da ne bo nič prida iz tega. Glavo ti zastavim, da ne bo.«

Gregor je mirno čakal, kdaj prestane glasna ploha, ki se je vsula nad njegovo glavo, in s svetlimi očmi gledal starko, kako je vihrala okoli njega in vihtila z rokama. Zdajci se ustavi tik njega in reče:

»Zdaj pa še ti! Ali ni dosti, da ga drugi ljudje kličejo, da si nikoli odpočiti ne more siromak? Pa še ti. Ali si bolan, kaj?«

Gregor se nasmehne.

»Bolan, jaz? Tako zdrav še nisem bil nikoli.«

Govoriti mora precej glasno, kajti Barba je na pol gluha.

»Nu, kaj torej? Po navadi se ne potikaš okrog brata; saj vém, kakšen si bil ž njim.«

»Pusti to«, reče Gregor osorno. »Ali pride skoro? To mi povej; drugega ti ni treba govoriti.«

»Tako, tako«, dé Barba strupeno, »nu, kakor hočeš. Kdaj pride, ne vém; če pa hočeš čakati, čakaš lahko; dela menda itak nimaš na izbiranje.«

Gregor jo pogleda tako srdito, da jej hipno zastane beseda; potem pa reče na kratko: »Bom pa čakal.«

Barba molči. Nekaj stika v omari in po strani pogleduje kovača. Za ves svet bi znala rada, po kaj je prišel. Da ni bolan, to jej je povedal sam, in tudi videti mu ni, da bi bil bolan; kaj torej? Da jej ne bode povedal ničesar, to je malone gotovo, ali zgovorna žena si ne more kaj, da ne bi poskusila znova. Zato reče po kratkem molčanju:

»Pa boš morda dolgo čakal, Gregor.«

»Bom pa.«

»Do večera morda.«

»Če tudi.«

»Ali če je kaj tacega, povedala bi mu morda tudi jaz lahko —«

»Jaz tudi.«

»Ali skrivnost menda ni —«

»Nobena skrivnost.«

»Taka, da bi je ne smel drug povedati.«

»Pové jo vsakdo lahko.«

»Nu, zato pa«, deje ona srdito, »zato pa —«

»Pusti, Barba«, nasmeje se Gregor dobrovoljno, »kadar pride brat, pa pride. Jaz bom govoril ž njim, pa nihče drugi.«

Zaloputnila je vrata za sabo in odšla v kuhinjo, ali Gregor se ne briga dalje za njeno jezo. Nekoliko trenutij se ozira po strežnični sobi, kamor je vstopil, potem pa stopi v vežo. Ne da bi mu kdo branil, ali da bi srečal koga, stopa sedaj gori po stopnicah; radoveden je namreč, kakšna je ta hiša bratova.

Ni za hip mu ne pride na misel, da prav za prav nima ničesar iskati v prvem nadstropju; če hoče počakati zdravnika, naj ga čaka spodaj; gorenji prostori so mu zaprti. Ali zdi se mu, kakor bi imel nekako pravico, ozreti se po domovanju bratovem, danes, ko je prišel — dà, čemu je prišel sèm? »Hiša moja ti je odprta vsikdar, kadar prideš vanjo z odprtim srcem, drugače nikoli —« tako je dejal takrat Valentin, in teh besed ni pozabil. Razločno, kakor da jih je slišal včeraj, zvené mu po ušesih. In danes prihaja z odprtim srcem; neznano blažeče čustvo mu je podalo ključ do srčnih vrat; on prihaja, kakor mora prihajati brat k bratu! Brez jeze, brez sovraštva; roko mu hoče podati; povedati mu hoče, da se kesá vsega, kar mu je razdvajalo srce v minulih dneh; oproščenja ga hoče prositi!

In to sam od sebe in ker ga je preprosila Lena. Gregor čuti, da bi to ne bila prava ljubezen do Lene, ko bi rodnemu bratu zapiral srce. V mislih mu ga že dolgo ne zapira, danes pa mu hoče povedati tudi z besedo, s skesano besedo, kako je grešil proti božjemu zakonu, ki vелеva, da treba ljubiti brata tako, kakor samega sebe. In zato, ker mu je tako praznično pri srcu, oblekel je tudi praznje oblačilo, da bode lepo oboje, duša in telo.

In čuda: čisto nič se ni upiral, ko mu je rahlo, rahlo dozarjal sklep, kateri ga je naposled danes privedel v bratovo hišo. Tako lahko mu je pri srcu in tako mehko! Zdi se mu, da je preživel celo življenje v teh kratkih poslednjih dneh. In kakšno življenje! Nikoli bi ne bil verjel, da je tako lepo, ako mu popolnoma razgrinja svoje srcé, da se napoji z lepoto in svetlobo. Gregor je drug človek; prejšnji je umrl, in prav, da je umrl; nobene solze ne more točiti za njim! . . .

Gori v prvem nadstropju so vrata le na lahko prislonjena; skozi trepeče svetel solnčni žarek na hodnik. Gregor si ne more kaj, da ne bi odprl vrat, rahlo, prav rahlo, kakor bi se bal samega sebe; ko nekoliko zaškripljejo, ustraši se in se ozira plašno. In zdajci — nevidna moč ga žene, in predno se dobro zavé, stopi v sobo in stoji nepremično. Bele preproge visé pri odprtem oknu, skozi katero se vsipljejo solnčni žarki; poleg okna je na desni strani pisalna miza bratova, pokrita s papirji in knjigami, na levi omara za knjige; sredi sobe stojalo s polu zgotovljeno podobo, zadaj na levi postelj. Skozi odprta vrata se vidi v drugo sobo, Valentinovo lekarno. Kako lepo je todi; Gregor še nikoli ni videl tako lepega, prijetnega dóma! In ondu na stropu — Gregor ostrmi, kakor od strele zadet — ondu nad posteljo

vidi postarnega moža, sivo ženo, oba, kakor živa, in oba gledata tako dobrotno nanj, da se mu kar mило stori pri srcu . . . Prekrižal je roké na prsi in zdajci dahne: »Oče, mati!«

Po dolgem času se zopet spominja roditeljev svojih; spominja tako, kakor se jih mora dobri, hvaležni sin. O, malone sovražno je včasih mislil na sivega moža; oprostiti mu ni mogel, da je skrbel tudi za Valentina in ne samó zanj. Ali sedaj ga obhaja mehko čustvo, da bi se hotel razjokati sam nad seboj in nad časom minulim . . . In on, Valentin, on je mrtvemu papirju udahnil podobo očetovo, podobo materino, katerih niti v živem srcu ni nosil starejši sin! In ko bi nikdar ne bil vedel Gregor, da je dober brat, boljši od njega, ti podobi mu govorite dovolj glasno. O, in tega brata je mogel sovražiti, sovražiti morda prav zategadelj, ker je čutil, da je boljši od njega! . . .

Kovač si udari z roko preko čela in zaječi na glas. Ustna se mu gibljejo, ali nobene besede ni iz ust. Kakor uničen pade na stol, ali očij ne more obrniti od dragocenih podob, visečih na steni. In če je sploh še bilo kaj zlovoljnih mislij v njegovem srcu, sedaj jih ni. Kar v dušo ga je zaskelal pogled očetov, materin ter požgal vse, česar ne sme nositi dober človek v sebi . . . Zdajci povesi oko in težke solze mu padajo na lice; on ne čuti ničesar in joka, joka kakor malo dete . . .

In sedaj, sedaj čuti mehko roko na rami in dvigne solzni obraz. Tu je oni, katerega je sovražil toliko, zaradi katerega je trpel toli brezumno; neslišno je stopil k njemu. In ko se mu ozre v resne, iskrene oči, tedaj plane sè stola: »Valentin! Valentin!« in ga pritiska náse, strastno, viharo, kakor bi se bal, da se izvije njegovim rokam in zbeži iz

njegove bližine . . . Potem ga prime za glavo in gleda dolgo, dolgo v njegove oči. Pretrganih stavkov njegovih ne bi razumel nihče, ali Valentin jih ume. Z vedrim nasmehom mu seže v roko in kima z glavo — saj je vedel, da ne more na vek trajati takó nenaravno sovrastvo! . . .

In ko potem brata sedita tako družno pri mizi, ko se razvije živ razgovor in se v čašah rujno vino bliska pred njima, tedaj bi nihče ne mogel misliti, da je kdaj moglo sovrastvo razdružiti ti bratovski srca! . . .

* * *

Dosti nimamo dostaviti svoji povesti. Iz zapuščenega dóma kovačevega je

vstala lična nova hiša; vestno gospodinja Lena v nji. Stari Peter živi dvojno: doli v trgu in gori na hribu; svoje hiše nikakor ne more zapustiti popolnoma. In dasi se oglašajo stara leta, vendar še stika po hribih in išče zdravilnih zelišč Valentinu; kajti, kadar jih ne bo mogel več iskati, tedaj dojde smrt, to čuti. Ali kakor vse, pojemlje tudi ta strast; posebno pa se ne oglašá, kadar ziblje malega Peterčka na kolenih, in malone gotovo je, da prenese vso ljubezen do rastlin na to šibko rastlinico, ki je toli potrebna ljubečega vzgajanja, na rastlinico, katera sicer nima zdravilnih močij, pa vendar jasni srce in oči vsakomur, kdor jo pogleda!

Iz burkaste preteklosti Mihe Gorenjskega.

(Spisuje Tine Brdnik.)

XIV. Pri pustni zabavi.

Leta 185* je bil predpust zeló dolg. Za pustni ponedeljek se zмени gospóda iz vse Gorenjske Doline, da se zberó zvečer na Dolgem v Ž. gostilni, kjer bo pustna zabava.

Isto popoldne se spravi Miha s svojimi prijatelji na »lojtre«, da se jih je moglo več peljati. Na polu pota zagledajo tam na travniku Štangovca, prvega občinskega svetovalca in krčmarja v »Goščavi«. Obsekaval je prav takrat par streljajev daleč od svoje hiše posekan jesen in bil je torej prav delavsko opravljen. Na nogah je imel velikanske coklje, na životu že nekoliko zavaljan jopič in na glavi táko kučmo, da mu je zakrivala skoraj vsa ušesa.

Štangovec je bil izredno visoko zrasel in širokopleč mož, da malo takih. Včasih je zaradi tega moral tudi kaj prestati. Ko je n. pr. nekega semanjskega dné

v Beljaku v krčmi počasi in dolgo vstajal izza mize, zakliče mu zbadljiv rokodelski pomočnik: »No, oče, ali bodete že skoraj jenjali, do stropa ni več daleč!«

Štangovčeva krčma je bila nekdam, ko so še navadni vozniki prevažali raznovrstno blago čez »Kóren«, redkokdaj prazna. K Štangovcu so ljudje sploh radi zahajali, ker je imel sicer neroden priimek, a vedno le pošteno vino, pa tudi gospodar sam jim je bil všeč. Mož je bil zeló prijazen in postrežljiv. Kramljal je sicer »po kranjsko«, a z gosti, ki so cikali kaj na gosposčino, tudi po nemško, dasi sta si z nemščino, ki se je je nekdam učil v Beljaku, bila v besedi in pismu v vednem prepiru. Med drugimi je prav rad zahajal k njemu tudi Miha Gorenjski, s katerim sta si bila prav dobra. Miha je bil — rekel bi — zaupni mož očeta Štangovca. Sedaj že nekaj let ne krčmari več Štangovec.

Zagledavši raz voz Štangovca, reče Miha svojim prijateljem: »Spravimo ga

s seboj, in sicer tak mora iti, kakoršen je!« Torej obstanejo z vozom, in Miha pokliče Štangovca: »Alo, pojdi, pojdi malo sem, da se nekaj pomenimo!« Mož je kmalu pri vozu. »»No, kam pa, kam?«« vprašal je radoveden. »Pri tebi bi se bilo dobro malo poradovati, ker je ravno pustni ponedeljek«, odgovori Miha, »toda predno bo jed pripravljena v tvoji kuhinji, peljemo se lahko vsaj četrto ure daleč, izpijemo pri Smrčonu par kozarcev vina, potem bi prišli dosti prav nazaj. Kar k nam prisedi, pa bo!«

Štangovec, ozrši se po sebi, reče: »»Tak-le pa vendar ne smem med vas, ki ste tako gosposki, počakajte malo, da se preoblečem.«« Sedaj začne tudi drugi tiščati vanj: »Kaj zaradi tistih par ljudij, ki so doli, hodili bi se preoblečevati? Saj še raz voz ne gremo, kar mimogredé bomo vse opravili; torej le na voz!«

In res se spravi oče Štangovec k gosposki družini na »lojtre«, Zopet poženó.

Pripeljavši se blizu Smrčona, oglasi se Miha: »Meni je pa padlo nekaj v glavo: kaj bomo pokušali tukaj tisto kislico! Ko smo se pripeljali že do semkaj, peljimo se rajši kar naprej, v četrto ure smo na Dolgem, kjer ima Ž. vsaj dobro pijačo.« Sevéda so vsi zadovoljni s tem predlogom, Štangovec sam jim pa tudi neče družčine krhati. Samo to pristavi: »Pa le glejte, da bomo kmalu doma!«

Ko se pripeljejo na Ž-ovo dvorišče, stoji tam že več kočij, znamenje, da se je nekaj gospôde že sešlo. Miho začne skrbeti, kako bi Štangovca spravili v sobo med gospôdo; prostovoljno danes gotovo ne pojde med gospôske goste. Od strani ga ogledovaje reče nekomu izmed družčine: »Saj bi skoraj kazalo, da bi dvakrat šel skozi duri, vselej polovica, ker je tako stegnen. Kaj hočeva narediti? Že vé: jaz odprem duri, ti ga pa v tistem trenutku potisni v sobo!« In res se zgodi tako. Kar na enkrat stoji ves Štangovec, kakor je bil dolg in širok, in neprostovoljno odkrit, pred gospodi in gospemi. Sreča njegova, da je kučma odnesla toliko, da ga naddurje ni poljubilo na golo čelo. V prvem hipu sam ne vé, kaj bi rekel, ali kaj bi storil.

Pa kar na enkrat se obrne, pobere kučmo in gre iz sobe. Togoteč se pride v vežo, kjer hodi Miha z desno roko za levo ramo se drže in skremženega obraza sem ter tje. »To pa res ni vse skupaj nič«, začne sedaj Miha pred Štangovcem jadikovati, »to-le suvanje, kdo je bil pač tako neukreten?« »»Sam ne vé««, odgovori Štangovec bolj mirno, menéč, da je Miho doletela še hujša osoda, kot njega. Med tem se jima pridružijo tudi drugi gostje, in posreči se jim slednjič Štangovca pripraviti tako daleč, da še on začne prigovarjati Mihi, naj se ne vrača kar brž domov, ampak naj ostane tukaj, ker je upati, da bode še prav vesel večer.

In tako je tudi bilo.

Kako zanimiva je bila že večerja!

Že predno začne jesti, reče Štangovec Mihi: »Jaz bi rad najprej pil malo same vode, a ne vé, ali bi jo smel naliti v tak kozarec, ki stoji zraven vina.« »»Glej ga no««, odvrne Miha, »»kaj te bo to skrbelo, kar bokal zagrabi, pa nastavi na usta. Vode ti vendar ni treba stradati! Ti si pač v sorodu s tisto materjo, ki je prišedša od svojega dijaka pripovedovala doma: ,Oh, kako se našemu Tončku hudo godi v mestu! Pri polni mizi smo skupaj sedeli, a on je moral še vode prositi!«« Štangovec se je pri zadnjih besedah že stegnil po bokalu, ki je stal sredi mize, in: »luk, luk, luk«, tekla mu je voda v suho grlo. Vsi se spogledajo, toda Štangovec ne ume, zakaj. Krčmar prinese druge vode. Štangovec je kmalu zopet žejen. Že se hoče na prejšnji način polastiti vode, toda prehiti ga krčmar, dober znanec njegov, in mu je naliže v kozarec, ki je bil Štangovcu namenjen. Štangovec reče, obrnivši se proti krčmarju: »Na, ta je lepa, Miha me je naučil tako, ti pa delaš zopet drugače. Sedaj, kateri ima prav?« Krčmar mu ne odgovori drugega kot: »»Izpij, pa tiho bodi!««

Na mizi so bile na velikih krožnikih tudi cele gore »posneženih krofov«. Ko pride na vrsto pečenka, nabôde Miha »krof« na vilice, razreže ga na svojem krožniku in pomoči košček v maščobo pod pečenko. Štangovec, ki mu je bil Miha v vsem izgled, stori brž takisto

za njim. Splošen smeh je vzbudilo to tekmovanje.

Kakor sploh beseda dá besedo, tako sta po večerji tudi dva uradnika prišla na pogovor o nadležnih »hemoroidih«. Štangovec, ki je to tujko nocoj slišal prvič v svojem življenju, popraša na tihem Miho, kaj pomenja ta beseda. Predni Miha mu jo brž zasoli: »To so neke vrste juridične študije.« Tedaj se Štangovec ponosno kazaje s kazalcem na čelo vstopi pred onega, ki je to rekel, in spregovori važno besedo: »Ne zamerite, gospod, ko bi bil jaz tako dolgo študiral, kakor vi, kdaj bi bil jaz imel ‚hemoroide‘ že v glavi.« Nepopisen krohot zaduši nadaljno govorjenje. Sicer se pa tudi ni več dosti silil, češ, tako sem povedal, da se je vsem dobro zdelo.

S časom začno peti. Sevêda je bilo takrat vse bolj nemško. Iz neke pesmi o Napoleonu je znal Štangovec par vrstic. Le tega ni natanko vedel, ali naj se reče: Hochmuth wird von Gott gestraft, ali Grossmuth wird itd. Vprašavši zopet Miho, naj to razsodi, odloči se Miha sevêda za »Grossmuth«. To je Štangovec potem pel »solo«, in ploskala mu je vsa zbrana družba.

Tudi plesati je moral nocoj oče Štangovec. Izzuvši coklje, plesal je v nogovicah, kakor je tukaj običajno. Bil je še precèj uren, tudi, kadar se je bilo treba hitreje sukati. Celó v »kadriljo« so ga zapletli, sevêda mu je tu moral Miha stati vedno na strani in ga večkrat potegniti na pravi prostor; ni se pri tem revežu godilo dosti drugače, kot medvedu, ki ga je včasih kak Bošnjak prignal v naše kraje.

Proti polnoči zapazi Miha, da Štangovca premaguje že zaspanec. Vsede se k njemu. Na mizi pred njima je bilo narezanih nekaj limon. Miha sklonivši se proti Štangovcu reče: »Limone jêj, limone, te te bodo gotovo vzdramile.« »»Ali res««, vpraša zevajoči Štangovec vesel, da je zdravilo zoper zaspanec tako blizo. In videč, da je Miha že segel po limoni — pa Miha je samo segel —, vzame konec limone in jo začne griziti. Ko ga neka gospa blagohotno opomni, naj si napravi rajši limonado, noče je poslušati, češ, saj je Miha tudi ne pije, sam pa niti ne vé, kaj je to in kako se naredi.

Po polnoči se gostje kmalu začno razhajati, zatrjevaje drug drugemu, da se še noben pustni ponedeljek niso zabavali tako izvrstno. Miha in tovariši vzemó zopet k sebi na voz Štangovca, katerega skrbni krčmar dobro zagrne, in doma ga srečno izlože.

XV. Pri fotografu.

Ne le pri gospôdi, ampak tudi med kmeti, ne le v mestih, temveč tudi na deželi se mora človek povzdigniti z niže stopinje občne veljave na višo. Kratko rečeno: tudi v kmečkih srenjah se lahko »avansira«. V tem oziru so na posebno ugodnem stališču oni možje, kateri znajo kako besedico tudi zapisati ali celó nemški povedati. »Taka glava korenine« če tudi »je slovenski oratar«, pride v občinsko starešinstvo in postane kmalu, ako ne prvi, vsaj drugi srenjski svetovalec. Ako pa je tudi krčmar, zberó ga kmalu, ko »v zbor učenih — — stopi moder, bistra glava« tudi svojim županom.

Štangovec je bil svoje dni tak srečen mož, ki v srenji

Vse doseže, kar mu drago,
Bodi slava, bodi blago.

Prvega srenjskega svetovalca smo Štangovca opazovali pustni ponedeljek. Po tistem dnevu ni trajalo več mnogo mesecev in Štangovec je postal župan.

Brezdvomno se je moral za to čast zahvaliti v prvi vrsti svoji postavnosti, ne dosti menj pa tudi veliki sreči, da je znal z gospóskimi tudi po nemško »v caker hoditi«. Kako pa je znal, to stoji še poznim rodovom v strašilen izgled tiskano črno na belem v »Novicah« leta 1859, list 7., str. 53., pod naslovom:

Kratkočasno berilo.

Razni listi iz zapuščine nekega srenjskega župana.

Drugim za poduk in kratek čas.

Nabral Borovčan.

I. An den N. N. zu *

Den selben wirt himit auf getragen das von BezirksHauptmannschaft ist auftrag kommen das sollen sie Eire Magd binnen acht tåg Fermallen, oder wirt sie weiter ekspedirt.

Ich kann nichts mehr helfen, weil mich das gesetzliche Aufträge fordern.

N. N. Bürgermeister.

II. *Herzgeliebtes Bez. Hauptmannschaft!*

Unser Pfarer wil N. N. nicht keurathen, ich bite ihm eine Nasen zu machen. Hier folgt eine Kratscha.

III. *An den Herrn N. N. erster Roth in**

Sie werden ersucht und wird ihnen bekanntgemacht, das sie den 20. August als Rath gewählt sind so werden si vorgeladen den 19. Oktober vor Mittag um 9 Uhr vorleslich Höramt zu erscheinen, zu berichten wie das neue Gemeinde Ordnung auf gesetzt werden wirt.

IV. *Pasierschein.*

Für N. N. von* Haus Nr. 32 er bittet durch seine Mutter um ein Hamatschein ich kann denselben nicht ertheilen weil der Gemeinde vorstände um bekannt ist wilang das der Reissebass gültig ist weil der Bezirkshauptmannschaft ist von hör 7 Stund entfernt ist, so weis man nicht wilang das sein Reissebass gültig ist so wirt im solang Pasirt das der Pass gültig ist, Bürgermeister, an der Orts Gemeinde*

N. N. Bürgermeister.

V. *An den N. N. in**

Ueber vorgekommene beschwerde wirt den selben auf getragen das er den vorbereiteten Gebeichaltz gleich bey empfangen, diesser zuschrift das Holz aufheben oder Abzimmern losen übrigens wirt bar 5 fl. Strafe auferligt.

VI.

N. N. hat schon am 15. Okt. von Höramt eingerük.

N. N. Bürgermeister.

Po tem precěj dolgem, pa neizogibno potrebnem uvodu poglejmo za našim županom, kako ga je Miha Gorenjski, takrat še poštar, speljal zopet na led.

Podkloštrom v slovenskem Gorotanu se je nastanil fotograf. Miha sklene Štangovca zvoditi k njemu, da ga fotografuje. Precěj zgovornosti je treba, predno se mož udá. Župan, prva glava v občini, mora vendar viseti fotografovan v občinski pisarni, pa tudi še pozni vnuki bodo ponosno kazali na odličnega svojega pradeda. Prilika je lepa, fotograf je blizu.

Taki prepričevalni razlogi morajo Štangovca omečiti. Zmenita se torej, kateri dan se peljeta čez »Kóren« k fotografu.

O določenem dnevu pride župan k poštarju in v dobrih dveh urah sta Podkloštrom. Miha poišče najprej svoje ko-

roške prijatelje, da jim naznani, kaj namerava z očetom županom.

Fotograf je imel svoje prostore na vrtu Pibrove gostilne. Miha gré naravnost k fotografu, drugi pa se zberó v gostilni, da jim čas preje mine.

»Pri fotografu se ne opravi tako hitro«, zatrjeval je poprej Miha zlasti Štangovcu nasproti. On je sicer brzo fotografovan, toda, če hoče doseči svoj namen, ne sme tako kmalu nazaj k čakajoči družbi. Zato se gresta s fotografom sprehajat in prideta še-le v dveh urah v gostilniško sobo. Miha se dela silno spehanega in reče Štangovcu: »Sedaj pa, kakor ti je drago. Ako hočeš cele dve uri sedeti pred fotografovim orodjem, pojdi, ako bi te pa stalo to pretežko, pa nikar ne hōdi. Meni je skoraj žal, da sem potratil toliko časa in sem tako utrujen.« Župan odgovori: »»E, ker sem že tukaj, naj pa bo, no!««

Vsi se podajo v fotografovo delavnico. Na mizo postavijo bokal vina, kozarec in kup »žemelj« na velikem krožniku. Štangovca posadé k mizi in, podavši mu v roko »državni zakonik«, opomnijo ga, naj se drži lepo mirno in ravno. Na to se vsa družba vrne v gostilno.

Od časa do časa se Miha loči od družbe toliko, da gre pogledat k fotografu. Vselej se postavi za fotografovo orodje, da se vpričo Štangovca prepriča, koliko delov njegovega telesa je že fotografovanih. Zvesto mu vsakikrat naznani, koliko je že dogotovljenega. Začel je s čevlji, nadaljeval s koleni in potem je imenoval vselej drug del županove zunanosti.

Ko preteče določeni čas, napoti se vsa družba v fotografovo delavnico. Miha izpregovori: »Prijatelj, sedaj pa le posebno mirno, sedaj pride glava v delo!« Fotograf odpré (še le sedaj!) okence in v par sekundah zakliče: »Fertig!« Štangovec pa se začudi v svoji nemščini: »»Saperlot, »das« Kopf war aber schnell fertig!«« Zakaj tako, razloži mu Miha prav »po dohtarsko«: Zato namreč, ker je fotograf druge dele vsprejemal po tem, kako so sestavljeni, glavo pa si je mislil enovit del telesa, ki se more naenkrat fotografovati. Sicer naj pa pomisli, da ga je precěj v koži in torej dá več dela. Štangovec prikima: »»Saj je menda res tako!««

Miha v tistem času ni nosil nič brk. Torej reče fotografu: »Prosim, da mi napravite na fotografiji malo brkic pod nosom!« Brž nato se oglasi Štangovec, pa zopet po nemško: »»Mir auch, aber nach »ober« (navzdol)!«« Da ga je fotograf tudi slušal, kaže podoba še danes.

O vsem tem se je naslednje dni mnogo govorilo Podkloštrom in v okolici, pa tudi kranjski sosedje so si z veliko radostjo pripovedovali, kako je poštar dal fotografovati župana. Med drugimi pride ta sloves tudi do ušes nekega sorodnika županovega, ki je bil zemljemerec na Koroškem. Ta prigovarja tako dolgo Štangovčevi družini, naj župan poštarja toži zaradi razžaljenja časti, da slednjič mož res vloži tožbo.

V nekaterih dneh dobi Miha poziv od sodišča, a nikakor mu ne gre v glavo, zakaj ga kličejo. Ko pa ob določeni uri pride k sodišču in zagleda tam Štangovca, zasveti se mu naglo v glavi, kaj ima to pomeniti. Sodnikov nagovor ga tudi brž potrdi v njegovih mislih. Ta mu namreč reče, da je moral župan vlo-

žiti tožbo proti njemu zato, ker ga je oni dan Podkloštrom tako osmešil, da s tem trpi njegova in njegove rodbine čast. Miha poprosi sodnika, naj se ta zadeva preloži na drug dan, da more on poprej zbrati dovolj dokazov o svoji nedolžnosti. Opravičena prošnja se mu izpolni.

Poštar se hitro obrne pismeno do onih gospodov, ki so bili takrat navzoči, ko so Štangovca fotografovali. Poprosi jih, naj mu pošljejo v kratkem potrjilo, da oče župan tisti dan ni le nič trpel na časti, marveč se mu je skazovala vsa dostojna čast in vse primerno spoštovanje. Kako radi so se Mihovi prijatelji podpisovali, pokazali so s tem, da so še taki njegovi znanci bili podpisani, ki takrat niso bili niti zraven.

Ko Miha osmi dan zopet pride k sodišču, skaže tam vpričo župana ono potrjilo. Tedaj se Štangovec zadovoljno oglasi: »Saj sem précej rekel, da to ni res; oni (zemljemerec) je hujskač!«

Tak je bil konec zanimive zatožbe in še bolj zanimive seje pri fotografu. Bodi to vsem v zdravilo, ki imajo Mihovo in Štangovčevo bolezen!

Srečen lov.

(Humoreska. — Spisal M. O.)

I.

Po prijazni B-ški vasici je tudi razgrnil sabotni večer mirna svoja krila. V Mostarjevi gostilni se je bilo zbralo precēj ljudij. Krog velike mize so sedeli možje »trde skorje, a dobrega zrna«, ter imeli med seboj prav mnogovrstne pogovore. Ta je rekel katero o letini, kako kaže, oni si ni mogel, da ne bi obiral vremena, tretji pa je jel razvijati to in ono čeztedensko novico v vási, tako, da so možje pri kozarcu in pipi ugenili marsikatero vredno in pametno. Pri stranski mizici pa so se kratkočasile po svoje tri druge osebe: Francek Krželj, gospod učitelj in pa

Rusov študent. Vsi trije so znameniti za nas in našo povest, zato si oglejmo njihovo družbo natančneje nego li smo si ogledali ono ob veliki mizi.

Francek Krželj — ali kakor ga nazivajo otroci: Kržljevi strijc —, vidno duša zbrani trojici, je kmečk možicelj svojih petdesetih let, majhne, čokate postave, drobnega pogleda ter vseskozi smešno-originalnega obraza. Oblečen je stanu svojemu primerno. Po čemer ga na prvi hip lahko spoznaš, kar nosi po letu in zimi, to je že dokaj oguljena, zelenkasta suknja z velikimi, iz jelenovih kostij narejenimi gumbi, prav táka, kakoršno nosijo lovci. Da, lovci. Saj je Francek Krželj tudi lovec v resnici in pošteno,

verjamite mi ali ne. Kar je doslužil vojake, živi z ženo, svojo Barbo, mirno na svojem domovju obdelujoč tisto malo póljiča, kar ga ima, in baveč se z lovom. Toda čudne reči vedó povedati sovaščani o Francku lovcu. Nekateri ménijo, da Francek ni ustrelil nijedne stvarice, odkar pója in preganja žival po hósti, drugi pa se norčujejo iz njega, da se je pač tedaj najbolje obnesel, ko je odbil pol repa vrani, ki se mu je bila v hudi zimi vsedla na okno. A naj je temu kakorkoli, pustimo biti Francku poleg drugega še lovcu skozi in skozi.

Poleg Francka Kržlja sedi gospod učitelj. Kaj častitljiv mož! Visoka postava, dolga brada vijoč se notri doli po prsih, pa očala na precěj dolgem, sédlastem nosu, vse to mu daje nekaj postavnega, impozantnega. Pa prav prijazen človek je gospod učitelj. Francek Krželj ga kar prehvaliti ne more, kako je zgovoren in pa — učen. On sam nikomur ničesar bolje ne verjame, kot ravno njemu, brez zamere, celó gospodu župniku ne, čeprav so duhovni gospod in imajo sedem svetih »žegnov«, med temi tri od papeža samega, kakor je Francek včasih praviti slišal. Kako bi mu spaka bolje verjel, ko vendar gospod učitelj vsako pravilneje ugane. Poslušajte! Prejšnja leta sém se je govorilo, da bo vojska, da bo in bo na vsak način. Kržlju, ki je takrat še vedno pripadal med tiste, ki se morajo postaviti na noge in potegniti osebno za cesarja, če treba, jela je stvar — po pravici rečeno — vreti po glavi. Kaj stori? Ves v skrbeh napoti se nekega dne k gospodu učitelju pa vpraša kar naravnost: »Ali bo res vojska? Kako se govori po tistih listih, ki jih oni vsaki dan prebirajo in kaj pravijo, gospod učitelj?« Malo se je posmejal gospod, potlej pa dejal: »Lejte Francek« — vikal ga je, tega bi še omenjati ne bilo treba — »časopisi pravijo tako-le: da bo vojska, da ni mogoče drugače. In gospod župnik in še marsikdo drugi je prepričan o tem. Jaz pa pravim: ne bo je vojske, ne in ne na noben način. Kajti lejte,« — in jel mu je razlagati, da je Krželj kar z odprtimi usti poslušal toliko učenost in modrost — »če začné ta, ima tukaj

škodo, če začné oni, udarijo zopet ti in ti nanj. Tako neumen pa vsaj ne bo nihče, ne Rus, ne Francoz, ne Prus, ne Turek, da bi začenjaj na svojo škodo udrihati po tujem. Torej ni nič in ne bo nič!« In lej ga spaka: res ni bilo vojske, prav kakor je gospod učitelj prorokoval! Potlej pa človek ne veruj takemu možu, ki tako vse vé in zna!

A tretji, s kojim bomo tudi imeli opraviti v naslednjem, to je Rusov študent. Dolg pa suh kot trlica ima na nosu naočnike prav kakor gospod učitelj. Na dvoje počesani lasje so tako svetli in uglajeni, da bi se mu razkrhnila muha na glavi. Za »gospoda« ne bo; on sam pravi, da neče biti, da to ni zanj, ki je »nadarjen« in čedne postave, a gospod učitelj je tam nekoč, ko je bil prav pri volji, drugače povedal, namreč, da Rusov zato ne bo »gospod«, ker pre-slabo zdeluje in si ne upa tako daleč priti. No, bodi temu kakorkoli že, sedaj je naš znanec v tistih šolah, kjer se učé za »učenike« in mora biti že precěj visoko, kajti gospod učitelj in tudi Francek ga več ne tičeta, dà, od strani prvega prileti mu včasih celó kak »gospod«, kar je nekaj, in celó vpričo očeta in matere si sme narediti svalčico, pa jo zapaliti, kar je zopet nekaj.

»Jutri je nedelja«, izpregovori zadnja opisanih oseb, »dolgočasen dan, kolikor največ biti more.«

Toda, če bi hoteli mi biti celó natančni, ne bi smeli dejati navedenih besedij v ušesica, kajti v taka se postavljajo jedino besede, ki so po črki tako, kot je je govoril kdo drugi, tu pa je bila vmes še dobro zabeljena, mastna kletvica, kojo je izvoljeni naš študent z onimi besedami vred rodil na svet.

»Dolgčas bo res,« povzel je gospod učitelj, »a ta ne bo prvi; koliko dolgočasnih dnij smó že prebili!«

»I, jaz grem jutri na lov,« pravi Krželj, »z menoj, gospoda, z menoj, pa ne bo dolgčas! Gori na Pešivnico gremo. Pušek in takega orodja dobita pri meni, za želodec si pa že vzame vsak kaj malega s seboj. Da sta že večkrat streljala, o tem ne dvomim, tedaj bo že, bo že. No —«

Marsikdo bi pač mislil, da sta gospoda, čuvši lepo povabilo, vsa vzradoščena je

mahoma vsprejela. Toda tisti marsikdo, ki bi tako sodil, zmotil bi se grozno, kajti gospoda nista bila povabila nič kaj vesela. Kako li bi ga bila? »Francek Krželj, star, izkušen lovec — jaz pa puške še nikdar v rokah imel nisem; Francek Krželj je že Bog védi koliko zverij postrelil — a jaz sem zajca komaj teči videl. Pa naj grem na lov? Saj se mi bo vse smejalo, a Francek bo počil od samega smehú, videč, da puške niti držati ne znam.« Tako-le je tuhtal pri sebi gospod učitelj, tako »gospod« študent.

In bila je pri mizi smrtna tišina.

»No« — oglasi se zopet Francek za nekaj časa, a — sam Bog si ga védi, kako je to bilo — nekamo čudno boječ se mu je zdel glas.

»Bi že bilo, bi že bilo,« pomišljuje gospod učitelj, »ali —«

»Nič: ali! Bali! pa je.«

»Kaj pa vi, greste?« povpraša učitelj Rusovega.

In slednji je nekamo modro ubral svoje lice, z roko pa se je pogladil pod nosom hoteč menda poravnati prihodnjost svojih brk, kojim pa dotlèj niti »mah« ni pripravljajal poti, mogočno je odprl potlej svoja usta in dejal: »Ravno mislim, kako bi naredil. Če greste vi, gospod učitelj, grem jaz tudi, sicer ne. Toda spaká — streljati sem se gotovo že precèj odvadil —«

In še modreje kot prej ubravši dušnega svojega zrcala gube, je obmolknil.

»Pa bodi«, odloči se gospod učitelj, »pojdem!«

»Jaz tudi potem!« pridene Rusov.

»Prav tako!« pritegne Francek in konec je bilo besedij.

Kaj so še imeli naši junaki tisti večer v krčmi, to nas ne zanima dalje. Če povemo, da so se proti deveti že domov odpravili, je to pač vse, kar bi bilo še važnega tisti večer v njihovi zgodovini.

(Dalje.)

Mladi gospodič.

Kraljuje rajska mi pomlad,
 Budí zelenje, cvet livad;
 Glej, tam razcvita se vrtič,
 Na vrtu bel stoji gradič,
 V gradiču pa je vse mrtvó,
 Vse žalostno in vse mračnó:
 Gospodič toži noč in dan,
 Že sedem let leži bolan
 Gospodič, oh, jedini sin,
 Jedini dedič materin.
 A nádej ni zgubila še,
 Nemudno kliče sluge vse,
 Pa jim veluje, govori:
 »Hitite mi na vse strani,
 Iščite, povprašujte vprek,
 Kje sinu bi dobil se lek!«
 Gredó mi sluge v daljni svet
 In vračajo se hitro spet,
 Zdravil obilo prinesó,
 Bolezni pa ne preženó.
 Gredó mi sluge spet od tod,
 In v grad nazaj jih vede pot,
 Spet prinesó zdravil domú,
 Ne zboljša zdravje se sinú . . .

Pa slugo jednega zgrešé,
 Ni vrnil se jim leto že. —

Ko znova se vrtič mladí,
 K bolniku sluga prihiti:
 »Radujte se, gospodič moj,
 Krepilni lek imam s seboj;
 Iz jutrovih se vračam dalj,
 To ptico vam daruje kralj!«
 In peti zdajci ptič začné,
 Strmeč bolnik se kvišku spnè,
 Strmeč posluša spev sladak
 In vstane zdrav, vesel, krepak . . .
 Pa, čuj, kaj sluga še velí,
 Gospodiča uči, svari:
 »Podaril kralj je ptico to,
 Da štirikrat vam pela bo:
 Nje prvi spev otmè vas rev,
 K pokori kliče drugi spev,
 Nje tretji znani bližnjo smrt,
 Naznanja zadnji grob odprt.«

Ko spet obspè pomlad gradič,
 Iz njega se peljá mrlič,

Oh, mati, vdova in gospá
 Ločila se je od svetá ;
 Prehudo je trpela prej,
 Moči je žalost vzela jej . . .
 Še dobro grob ne zelení,
 Gospodič slugi že velí:
 »Brž, sluga, vrancu piče daj,
 Počeši ga in osedlaj,
 Nocoj do mesta pohitim,
 Da tam nevesto si dobim.« —

Spusti se vranec čili v skok,
 Zanese ga pred hram visok,
 Kjer z igro ples se neprestan
 Vrsti, ponavlja noč in dan.
 Vabljiivo strune se glasé,
 Plesalci mladi se vrté,
 Med njimi je gospodič mlad,
 Snubeč nevesto za svoj grad.
 In zdajci se odpró dverí,
 V dvorano sluga prihití:
 »Gospodič moj, gospodič moj,
 Nemudoma domov z menoj!
 Domov pozivlje ptica vas,
 Prišel vam je pokore čas.«
 Gospodič mladi ostrmí,
 Ustraši se in prebledí:
 »Le pojdi, skrbni sluga moj,
 A zdaj ne morem še s teboj;
 Ko si izbral nevesto bom,
 Pa hitro pojdem ž njo na dom.«

In sluga gre solzan domóv,
 Vesel živí gospod njegov,
 In plesi, igre se vrsté
 Od zore v noč in spet do dné.
 Pa zopet se odpró dverí,
 V dvorano sluga prihití:
 »Gospodič moj, gospodič moj,
 Nemudoma domov nocoj!
 Domov pozivlje ptica vas,
 Življenja vam poteka čas.«
 Gospodič mladi ostrmí,
 Ustraši se in prebledí:
 »Le vrancu urno piče daj,
 Počeši ga in osedlaj;
 Nevesto sem dobil mladó,
 Le malo še sprostim se ž njo,
 Potem pa ptico slušal bom,
 Nemudno vrnil se na dom.

Halo, le urno, godec moj
 Poslednjič mi igraj nocoj,
 Da se z nevesto zavrtim,
 K slovesu še se ž njo sprostim.«
 In piščal, gosli, didel dam,
 Vrté se tu, vrté se tam,
 Gospodič pa z nevesto v ples
 Dreví po dolgem in počez . . .
 Gospodič zdaj se poslovi,
 Nevesti mladi govori:
 »Potrpi mi, domov hitim,
 Da smrtno ptico pomirím!«
 Zamolklo bije podkve glas,
 Gospodič jaše v daljno vás,
 Čez strm in grm in čez prepad
 Podí konjiča v svetli grad.
 A stoj, tu je prepad strašán —
 Naprej, konjič, na ono stran!
 Čez brezdno sta, pa, oh, gorjé!
 Konjič si zdróbil je nogé;
 Gospodič kliče na pomoč,
 A klic njegov gubí se v noč,
 In nejevoljen sam s seboj,
 Da v grad ne more še nocoj,
 Proklinja vranca in prepad,
 Proklinja sebe, slugo, grad . . .
 Pa glej, voziček pridrdrá,
 Vanj vprežena sta vranca dva;
 Na vozu tuj gospod sedí,
 Gospodiču tako velí:
 »Na voz poskoči, sédi tu,
 Peljam naravnost te domú.«
 Gospodič skoči do vozá,
 In tujec mu prostora dá.
 In skok in dir, nizdol dréé,
 Kot bi podile jih sapé . . .
 Kar voz postane ti goreč,
 Iz vrancev švigne plam rudeč;
 Gospodiča prevzame strah,
 Nizdoli z voza hoče plah,
 Pa strastno tujec ga drží,
 Kot s kleščami na voz tiščí . . .
 Gospodič grad ugleda svoj,
 V njem zadnjič poje ptič nocoj,
 Strašné golčí, na glas kričí,
 In v strahu v gradu vse bedí.
 Gospodič sliši glas le-ta,
 A dalje strašni voz drdrá . . .
 Že stokrat zelenel je gaj,
 Gospodiča še ni nazaj! — —

Vede v sedanjem času.

I. Splošnji pregled.

(Spisal dr. Fr. L.)

II.

Predno se pa lotimo razkazovati, kako dandanes cvetó vede pri posameznih narodih, moramo najprej pojasniti stališče svoje gledé ved v obče. Bojimo se namreč, da bi prav to delovanje naše za razvoj znanostij utegnil kdo napačno tolmačiti, ali pa celó prezirati, češ, čemu neki to?

Dasitudi priznavamo popolnoma važnost, katero imajo vede za kulturno življenje vsakega naroda, vendar se moramo postaviti na više stališče, ako hočemo resnično in pravično ocenjevati vede. To stališče je obče človeško in nadčloveško. Vedeti se pravi spoznavati resnico iz razlogov in umevati jo. Resnice pa ne spoznavam kot Slovenec, ali Hrvat, ali Rus, ali Francoz, marveč kot človek. Kakor je razum zmožnost človeška, tako je tudi resnica za celo človeštvo; spoznava jo lahko vsak narod in vsak človek. To je stališče obče-človeško.

A resnica ali istina ni neka stvar, katero bi si mogli tako pridobiti, kakor denarja. Kakor sije solnce na vse strani, razsvetljuje in ogreva vsakega, a vendar se samo ne manjša in nikomur ne pride posebej v last, tako žari svetlobno i resnica na vse strani, tudi ogreva plemenita srca: a resnica sama ostaja to, kar je bila. Zato pravimo, da je resnica večna. Kar je resnično danes, mora resnično biti tudi jutri in vedno. Da je človek neumrljiv, to mora biti vedno in povsod enako resnično, ako je resnično. Poročilo, da je avstrijsko ladjevje premagalo pri Visu laško brodovje, resnično je bilo prvi dan in je resnično še vedno za vsakega, kdor je sliši.

Resnica je torej samostojna in od nas neodvisna. Resnice mi ne delamo, ampak

resnica je že dovršena, dognana. Največji učenjak in najvišji mogočnjak ne moreta resnice izpremeniti. Naj jo taji prebrisana glava še tako spretno, in naj bi tudi nenavaden goljuf premotil cele dežele, resnice ni izpodbil, ostaja ista, kakor je vedno bila. Naj hoče človek tudi samega sebe varati, naj si domišlja karkoli, naj si predočuje kako trditev tako živo, da niti v enem trenutku ne dvomi o njej, resnica ostaja vedno ista, naj jo hoče kdo pripoznati, ali ne. Tudi se resnica sama na sebi kar nič za to ne briga, ali je komu ljuba ali ni, ali ugaja, ali ne ugaja. Resnica je, kakor pravica, trda, neizprosna, nima usmiljenja sè slabimi ljudmi in vedno se bojuje zmagovito zoper laž in prevaro. To je njeno nadčloveško stališče.

Tako sodimo o resnici in to je edino pravo. Žalibog, da prav dandanes besedi in pa pojmu »resnica« jemljó to veljavo. Kakor so nekđaj grški sofisti učili, da je človek mera vsem rečem, da se edino le po njem vse ravna, kakor so torej oni do cela izpodnašali resnici to trdno stališče, dokler ga ni po Sokratu Platon popolnoma utrdil: tako hočejo i dandanes prav mnogi, naj so celó vednostni boritelji, resnico uravnavati, izpreminjati, zavijati in celó tlačiti po svoje. Navedli bomo pozneje iz sedanjega znanstva nekatere zanimive izglede, še več bi se jih dalo navesti iz življenja.

Zgodovina kaže, da vede toliko bolje prospevajo, kolikor bolj prešinja kak narod ta vzvišena misel o resnici.

Zdi se — rekel bi kdo — da se sedanja doba, posebno zaradi svojega napredovanja v naravoznanstvu, prav dobro zaveda tega vzvišenega pomena resnice. — Splošno se ne dá to niti trditi, niti tajiti. Kakor povsodi in vselej, imajo

mnogi učenjaki dandanes, kakor bister um, tako tudi dobro voljo; a mnogi drugi vsaj dobre volje nimajo. Zaradi naravoznanstva samega pač ne bi hotel sedanjemu veku prisoditi prvega darila izmed onih vekov, ki so v znanstveni zgodovini slavni. Pomisliti moramo namreč nekaj, kar zelo radi zabijo posebno naravoslovci, kar pa moramo tu v splošnem pregledu omenjati posebej.

Glavni, pa tudi najlepši namen znanstvu smo imenovali spoznavanje resnice. Katere resnice? Ali ene? Ali je mnogo resnic? Lahko rečemo, da je samo ena, kakor je svetloba tudi ena, naj se kaže tudi v mnogoterih oblikah. A predmetov, katere naj bi spoznavali resnično, teh je mnogo. Sploh vse, kar je, moremo spoznati — bolj ali manj resnično. In nobeden izmed njih ni izločen, da bi ga resnica ne obsevala sè svojo svetlobo, in nobeden ni prenizek, da ne bi bil vreden našega spoznavanja.

A le prerada zaide človeška slabost v to napako, da hoče vso čast, vrednost in plemenitost, katero ima resnica, priznati samo nekaterim predmetom. Tako n. pr. si domišljujejo naravoznanci, da edino le naravni predmeti so v istini kaj vredni: zvezde, zemlja in kar je na zemlji, telo človekovo, sploh tvarina ali materija. Da bi moglo solnce resnice sijati tudi še kam drugam, kakor na samo tvarino, tega ne priznavajo. Da bi naša pamet mogla seči še više, nego je tvarina, to se jim zdi nemožno. Zakaj? Zato, ker se jim tako domače, tako prijetno, tako drago vidi tu na zemeljski grudi, da ne bi radi vedeli še za kaj drugega, kar si prisvajajo in tudi ima še več vrednosti, nego tvarina. A vendar je tudi nad tvarino še mnogo mnogo predmetov, kakor je tudi resnica sama netvarinska. Ali more kdo povedati, koliko je dolga, koliko široka? Iz katere prvine je, kako je sestavljena? Ne, tega ne more nihče povedati, zato naj nihče resnice ne veže v tako tesne spona, kakor dandanašnji neznosni materijalizem!

To moramo imeti pred očmi, ako hočemo prav umeti, kaj se pravi iskati resnico. Le s tem se osvobodimo one tesnoprnosti, ki tlači toliko učenjakov, one pristranosti, onih predsodkov, da,

celó pedantnosti. Da, resnico iskati, in ne same grude, ne samih mrtvih elementov; resnico iskati, in ne golih računskih oblik; resnico iskati, in ne nepodprtih hipotez; resnico iskati, in ne slepila za svojo strast, ne hladila za pekočo vest, ne lepila za nezaceljene rane, ne prazne slave, ne čudnih novotarij, ne prevare!

Da, vzvišena je resnica in samostojna je, neodvisna od nas. Ne bode se resnica nam uklanjala, marveč mi se jej moramo uklanjati; ne moremo prenehati in preminjati resnice, pač pa se moramo mi sami prenehati in izpremeniti po resnici; ne smemo resnice braniti se, kakor današnji mehki svet solčnih žarkov po letu, marveč glejmo jej z močnim hrepenenjem v lice. Orel dvigne svoje mladiče in vodi jih v višino proti solncu. Ako mladiču oko zatemni in mu perot vstrepetá, tedaj ga pahne stari orel v nižavo, kjer se razbije ob skalovju. Tako i mi glejmo kvišku, hrepenimo po resnici, najvišji, najpopolnejši. In naj nas ne goni prazno domnevanje napuha, ampak utrjuje naj nas globoka ponižnost. Pravi učenjak je zares ponižen. Le puhlost prebiva lahko mirno poleg napuha. Pravi ljubitelj vede ne zaničuje brata ali drugega učenjaka, znanstvena oholost pa preganja bližnjega. Preširnež ljubi sebe, a ne resnice, dobička išče, ter zato vedno otresa drevo znanosti zaradi njegovega sadú.

Iz dosedanjega razkladanja je lahko izprevideti, da cenimo zelo visoko vede. Ni ga človeškega delovanja, kar se ga vrši po naravni poti, ki bi presegalo vednostno delovanje; ni blaga, ni stvari, ni vzora, ki bi smel bolj zanimati našo naravo, nego resnica; da, tudi nad umetnostjo je veda.

Reči pa smemo in tudi moramo gledé na sedanje vednostno gibanje, da je sicer vredno vsega priznavanja, da je obširno, da je v prirodnih vprašanjih natančno, toda ni v njem one resnobe, onega vzornega hrepenenja po spoznanju, one vedoželjnosti, katero so imeli mnogi vek, ki so razupiti kot mračni in nenapredni.

Tudi veda si je zapisala dandanes na svoj prapor geslo: naprej! To geslo tudi nam velja. Veda naj se dovršuje,

naj se širi, naj razsvetljuje duhove in vodi do resnice, do večne — neizpremenljive resnice. Veda ne bodi krinka, s katero zakriti bi smeli nekateri drzneži počenjati, kar bi hoteli; trditi, da

zahteva kaj veda, a pod njenim imenom trositi izmišljotine med svet, prevare in zmote. Resnice ne »delajmo« mi, marveč resnico iščimo! S temi nazori lotimo se svojega dela!

O spiritizmu.

Kritična studija.

(Piše dr. J. Janežič.)

(Dalje.)

Videli smo, da je zibel novega spiritizma tekla v Ameriki leta 1848. Razvijal se je silno hitro, ker so mu bile ugodne okoliščine časa, ker v tistem letu je začel močno veti duh neomejene svobode; pa tudi okoliščine kraja, kajti Amerika je prva v novih izrednih iznajdbah.

Prve vesti o »strahovih« v Foxovi hiši so napravile naravno mnogo šuma med ljudmi, toliko, da je morala gosposka stvar pregledati. Tri komisije so prišle in preiskavale, a najti niso mogle pametnega vzroka temu trkanju.

Polagoma je premagala radovednost vsa druga čustva pri ljudeh, in vsakdo je izkušal kolikor moči mnogo izvohati od teh skrivnostij. Obiskavali so Foxove njihovi sosede, bližnji in daljni, in treba je bilo poskušavati novo moč dan na dan. Mnogoteri so prihajali popraševati »duha« v raznih zadevah in Foxova dekleta so bila kmalu tako znana in tako nadlegovana, kakor Pythija v Delfih.

V ta namen je bilo potrebno določiti način občevanja med duhom in med ljudmi. Najprej so zapisavali vse črke abecede po vrsti, in za vsako je moral »duh« po razmeri trčiti, za *a* enkrat, za *b* dvakrat itd., in po tej poti so sestavljali počasi besede in stavke, skoraj tako, kakor delajo pri brzogovih.

Počasno in zamudno je bilo to občevanje zares, kar so čutili tudi pri Foxovih, zato so je izkušali izboljšati;

priravnali so »psychograph«, po naše bi rekli: dušejav.

Tak »psychograph« je prav priprosto orodje. Mala otročja miza se postavi na pripraven kraj. Na eno nogo se priveže na nit svinčnik in pod nogo se položi vsa spisana abeceda. »Duh« rabi svinčnik in kaže na potrebne črke pisane abecede, in zapisuje je lahko, kdor hoče.

Ta napredek je bil velik in občevanje se je razširilo mogočno.

Toda človek ni rad zadovoljen, in tudi ti spiritisti niso bili, poskusili so še nekoliko naprej. Namesto mizi na nogo, dali so človeku v roko svinčnik in položili predenj: tako pripravljen čaka, da ga navdahne duh in v tem navdihu piše, kar mu duh razodeva. To je bilo res prav pripravno in urno in velikansko, pa ni imelo tiste veljave v očeh ljudij, kakor ono prvo in drugo, ker so menili, da ni prav vse duhovo, kar se tako napiše, in ker sploh niso ničesar izvedeli, česar tisti ali tista, ki sta pisala, nista že sama vedela.

Dosihdob so mislili Američani, da je duh navezan na Foxovo hišo; ko pa so videli, da spremlja Foxova dekleta tudi drugod, izprevideli so, da se bolj drži ljudij, nego hiš, in začeli so poskušati tudi drugi, ali bi jim ne bili duhovi pokorni. Ker se je enemu in drugemu posrečilo, poprijela se je nekakošna strast Američanov in pozneje še Evropejcev, klicati in izpraševati duhove. Znano je

iz let 1850 in naslednjih, da so povsod vrtili mize in ponavljali druge priproste spiritiške pojave. Vsem se pa vendar-le ni hotelo posrečiti; za to so imeli le nekateri ljudje poseben dar. Takega človeka za občevanje z duhovi obdarovanega so imenovali »medium«, posrednika.

Posredniki.

Kaj so posredniki med spiritisti? Posredniki pri spiritistih so osebe, ženske ali možki, ki družijo duhove z ljudmi. Brez posrednika se ne javi duh.

Naloga teh posrednikov je po nauku spiritistov podobna nalogi električnega stroja, ki prenaša brzovjavna poročila po svetu. Kadar hoče duh občevati z ljudmi, rabi posrednika tako, kakor rabi brzovjavni uradnik svoj stroj.

Na brzovjavno žico mogočno vplivajo podnebne prikazni, na duhova poročila pa нравno stanje posrednikove duše. Vsak duh želi imeti sebi sorodnega in kar se dá pripravnega posrednika, da se more razodevati brez posebne težave, vendar je v sili zadovoljen s kolikor toliko pripravnim orodjem.

Spiritisti časté svoje posrednike kot ljudi obdarovane s posebno milostjo od Boga in je hočejo primerjati s preroki in čudodelniki v krščanstvu, a razloček med njimi je velik in bistven, kakor med treznim in popolnoma pijanim človekom.

S tem mehaničnim delom pa še ni dovršena uloga posredniška; poleg tega so namreč posredniki še nekakšne zaloge eterskih snovij, kakoršne rabijo duhovi pri usnovi ali materijalizaciji. Duh se polasti telesne plasti (?) posrednikove za svoje sicer minljivo, a snovno telo. To telo po duhu privzeto je nekakova zveza iz človeške in duhove sorodne tekočine, »perisprit« ali »obdušec« imenovane.

Težko je določiti naravo in lastnosti tega obdušca. Spiritisti tako-le učé: kakor plava vsak atom v neki prožni zračni in tenki snovi, eter imenovani, tako obdaja vsakega duha neka enaka zračna odeja, perisprit (obdušec) imenovana. Po tem obdušču oživlja vsak duh svoje telo. Dokler živi duša v telesu, sklenen je obdušec s telesom, po ločitvi duše od telesa je prost.

Vsi ljudje nimajo enake množine obdušca, tudi ni pri vseh enako trdo navezan na telo; in take osebe, katere imajo prav mnogo obdušca in prav rahlo navezanega, tako, da zavoljo svoje preobilice puhti iz telesa kot električnik razpovršje rečij, imajo pravo lastnost služiti duhovom za posrednike.

Potentakem ni zadosti za prikazen duhov, da se hoče duh prikazati in da ga človek želi videti, zgoditi se mora ta zveza obojestranskega perisprita v vidljivo na pol snovno telo, da vidimo duha.

Ta obdušec se izrabi po mnogi rabi, in človek oslabi ter je nesposoben za duhovo orodje; mogoče je tudi, da se duh naveliča enega posrednika in si izbere drugega sposobnejšega.

Po teh spiritiških nazorih bi imel vsak človek nekoliko posredovalne zmožnosti med duhovi in ljudmi, ker ima vsak dušo in perisprit, katera sta bistvena pogoja za duhove pojave. Vendar spiritisti ne povedó tega nikjer, ker vsaj na tihem mislijo, da mora kdo še marsikaj imeti in znati, predno je res posrednik. Ne moremo vseh takih več ali manj nasprotujočih si mnenj pregledovati; zadostujejo naj le najsplošnejše misli. Spiritisti pravijo, da v prej opisano zvezo »perisprita« ne stopi duh s človekom, če ne čuti v njem neke privlačne, magnetni podobne, moči. Ta privlačna moč ni telesna, ni polutelesna perisprita, ampak je dušna breztelesna moč posrednikove duše, sočutje ali нравna sorodnost. Kolikor bolj sta si нравno podobna »duh« in duša posrednikova, toliko bolj vlečeta vkup, in toliko lažje se duh razodeva.

Spiritisti torej pravijo: dobri duhovi se nagibljejo k dobrim ljudem, hudobni pa k hudobnim ali grešnikom.

Ta izpoved je za našo konečno sodbo velikega pomena.

Pri vsem tem, da spiritisti tako na drobno popisujejo posrednike, vendar nimajo nobenega očitnega znaka, po katerem bi se dalo soditi o tem ali onem človeku, da bi bil dober posrednik; to vedó le duhovi. Delijo pač posrednike v več razredov gledé sposobnosti in imajo one za popolne, katerih hudobni duhovi nikdar ne goljufajo.

Vendar dosedaj nimajo še nobenega, da bi ne bil nikoli prevaran. Kolikor manj pa se dá motiti, toliko boljši je posrednik.

Število posrednikov in posrednic je naraslo na tisoče, a posebno slavnih je le malo, in izmed teh imenujemo tiste, o katerih smo že ali še bomo kaj slišali.

Ženske posrednice so: Katarina in Lea Foxovi. Katarina se je omožila in vzela odvetnika Jenckena, Lea pa Underhilla; pri prvi smo se mudili z Livermore-jem. Gospe in gospodičine Nichol, Fay, Manchester, Stewart, Lord, Webb, Morrison, Conant, Lewis i. dr. so posrednice znane po Ameriki, Angleški, Francoski, Nemški in Madjarski.

Moški posredniki bolj znani so gospodje: Home, Foster, dr. Slade, kojega smo videli v Lipsiji pri profesorju Zöllner-ju, Eddy, Williams, Davenporta, Taylor, Bastian, Holmes, Bredif, Bouvier, Paiss, Ostrogradsky, Speer in otrok Jencken-ov.

Kar bomo pri teh prvakah videli, to je vrhunec spiritiške umetnosti, in poučili se bomo zadosti za trezno in pravično sodbo.

Spiritiške pojave delé v več vrst. Ker pa je mnogo podobnega v posameznih vrstah, delili je bomo samó v dva reda, v mehanske in umske pojave. O obojih izpregovorimo na kratko. Najprej o mehanskih. Povedati moramo mimogredé, da ne prevzemamo večje odgovornosti za resničnost pojedinih naštetih pojavov, nego je zaslužijo razna poročila spiritalistov. Podlaga naša je ta-le:

1. Prepričani smo, da se godé ne navadne reči pri spiritiških sednicah; ne pripoznamo sicer vsega po njihovih listih in spisih povedanega istinitim, vendar mislimo, da ne more biti vse izmišljeno in ponarejeno, ker naš razsvetljeni vek se ne dá rad tako dolgo in tako nepremišljeno za nos voditi.

2. Privedli bomo priče, veljake vede in uma prve vrste, koji nam bodo sè svojim imenom in sè svojo učenjaško častjo poroki za našete pojave, da so se res godili in vsaj deloma, kako so se godili. Ako nam imena: Crookes¹⁾,

Zöllner²⁾, Varley³⁾, Fechner⁴⁾, Weber⁵⁾, sami prvaki med učenjaki, ničesa ne dokažejo, potem sploh ni mogoče na podlagi tujih poročil staviti si lastne sodbe.

Kako se godi v spiritiških sejah?

Spiritiški tednik »Licht, mehr Licht« ima nekak vzorec takih sej iz peresa gosp. Reimers-a, ki piše: »Osebe enakih nazorov — torej sami verni spiritisti — naj se zbirajo v malih družbah. Ponižnost in udanost, vsled katerih bodo vse mirno in potrpežljivo prenašali brez vsake sodbe, naj je navdaja, ker to tirjajo duhovi, ki so učitelji nasproti začetnikom. V sobi naj bo dobrodejna gorkota in dober zrak, in vse prav prijetno opravljeno. Okrog mize sedi naj 5—9 oseb, ki položé dlani na mizo, — dobro je, če se roke dotikajo — in naj se začnó mirno zabavati s petjem, šalami itd.; dobro doide tudi ura ali tobačnica z godbo, da se počasi vsi zazibljejo v enakomerno, brezskrbno, dobrovoljno, nedelavno pričakujoče stanje.«

»Tema črna ni ravno vselej potrebna, pač pa vedno koristna, ker duhovi ljubijo temo, luč moti duha in bega pozornost prisednikov. Mir in popolna trpeča brezmiselnost je potrebna; če ni pred očmi ničesar, kar bi moglo držati misli, je tema najboljša. Kjer je tema nemogoča, tam priporočamo vsaj polumrak.«

»Tako sedé mirno čakajo, da se začne miza zibati, in potem naj eden vpraša: če si ti duh, trči ali dvigni mizo trikrat. Ako se to zgodi, tedaj je zveza med duhom in prisedniki gotova in občevanje se nadaljuje.«

»Dogovoré se z duhom o načinu občevanja in porazumljenja lahko tako-le: eden udarec pomeni, ,da', dva pomenita, ,da ne', trije, ,da je nedoločeno'. Štirje udarci pomenijo, naj se našteva ,abc... ' in ko se izreče črka, tedaj naj pokaže

²⁾ Ima velike zasluge v fotometriji.

³⁾ Napeljal je brzjav pod morjem v Ameriko.

⁴⁾ Razvil je in utrdil skoro novo vedo: psychophysiko.

⁵⁾ Napreduje v doslednjem razvijanju nauka o valovanju.

¹⁾ Iznašel je radiometer in element Thallium.

dvignena miza, da se zapišejo. Pisalna priprava mora biti vedno pri rokah.«

»Dobro je vselej vprašati: ali sedimo prav tako? Ako duh pritrdi, naj se tudi v prihodnje obdrži tisti red. Ako duh z razredbo ni zadovoljen, mora vsak posebej poprašati, ali sedi prav, in menjati prostor s sosedom v slučaju, da ni duhu všeč. Pravilo je, da sedé vsi udje v sednici pomešani, možki poleg žensk, stari poleg mladih, tudi po temperamentu. Vse pa, kar tirjajo duhovi, naj se vestno izpolnjuje, da se razodenejo toliko zanimivejše reči.«

»Najbolje gre tedaj, kadar je dober posrednik v sednici. Duh ga brž posede in začne ga pritiskati, da čuti nagib k pisanju v roki: — pisalni posrednik. Takemu dajte papirja in svinčnik v roke in naj poskusi, kaj mu duh narekuje. Ako čuti nagib k govorjenju — govor-

jenja posrednik, tedaj je treba poslušati, kaj mu razodeva duh.«

»Ako je več posrednikov v družbi, izbere si duh najboljšega in se ž njim zveže po perispritu. Navadno se čuti prej nek mrzel pih okrog prisednikov in takrat je lahko pričakovati prečudnih rečij. Za lepši red naj si izbere družba stoloravnateljja, koji sam sme govoriti naravnost z duhom, drugi le po njem. Vsak prepir bega in moti duha, in vse se lahko pokazi.«

»Duhovi najraje imajo, da ostane vse skrivno, kar se godi v sednicah, zato se ne javijo radi v pričo takih oseb, ki vse to v javnost prenesó in porabijo za agitacijo. Velike previdnosti je torej treba, kadar se sprejme nov ud ali gost v sednico.«

Tako piše tednik: »Licht, mehr Licht.«

(Dalje.)

Ali je umetnost sama sebi namen?

(Spisal Andrej Kalan.)

(Dalje.)

Nesrečni Phaëton« — pravi v tem oziru apologet Weiss — »zgrabil je za solnčni voz in zlorabeč božjo luč je hotel upepeliti svet in ogenj božji ugasiti v blatu.« Koliko takih Phaëtonov nam kaže zgodovina lepe umetnosti; in tu ni v nevarnosti nebesni obok, ne drevesa s svojim listjem, pač pa srca neumrljiva, priprosta, nedolžna in vse to v imenu boginje umetnosti, in gorje človeku, ki bi zavpil: »Stojte! Tudi v umetnosti so veljavni večni zakoni božji, tudi umetnik je v službi višjega gospoda, tudi on bo moral odgovarjati pri sodbi za svoje darove.« »Kaj ti véš, kaj je umetnost, in kakšni so njeni zakoni; le čevlje sodi naj kopitar,« tako mu po priliki razžaljeni umetniki odgovarjajo, ponašajoč se s svojo prostostjo v umetnosti in ne čuteč, da služijo s tem zlobi.

Taka umetnost je človeštvu nevarna in škodljiva, zato se je je treba varovati;

kolikor silnejša je nje moč, toliko hujši so nasledki, ako obrača v slabo svoje moči. Kdo namreč se zna bolj sladkati, kdo lepšega delati, kdo tako zvijačno zakrivati, kdo v krasni posodi med medom donašati smrtonosnega strupa, kakor prav umetnost s svojimi umotvori, umetnost samosvoja, ki se ne uklanja zakonom božjim in nravnim, ki deluje po geslu Straussovem: »Es ist nur eines, was wir hassen, es ist nur eines, was wir bekämpfen; diesem aber erklären wir den Krieg auf Leben und Tod, wir meinen den einzigen Feind, den die Welt hat — das Uebernatürliche«: ali ne ta?

In ker Slovenci le iz tujih posod zajemamo svojo omiko, ker se le v tujih šolah izobrazujejo naši umetniki, zato se ne čudimo, da se po nekoliko to napačno načelo moderne estetike kaže tudi v proizvodih slovenskih umetnikov, pesnikov in pisateljev. Zato ménim, da

je prav, da si to napačno načelo ogledamo natančneje.

Da bo pa naša razprava razvidnejša, razdelimo jo na tri dele. Odgovoriti nam je na ta-le vprašanja:

1. Ali je estetično dovoljeno in prav, da imajo lepe umetnosti poleg svojega prvega namena še kak drug namen?

2. Ali greši umetnik tudi zoper estetične zakone, kakor greši zoper zakone krščanske etike?

In 3. Kaj nam je po teh pojasnilih misliti o načelu: Umetnost je sama sebi namen?

Vse, kar je lepo, vzvišeno, prijetno, kar je resnično, redko, novo, kar je čudovito, resno, smešno, vse to obravnavajo lepe umetnosti. Kolikor bolj eno ali drugo prevladuje v umetelnih delih, toliko več estetičnih prednostij ima umotvor, toliko več estetične vrednosti in toliko več nam daje estetičnega užitka, ki ga imamo proučujoč in občudujoč umetniška dela.

In to je pglavitni, neposredni namen lepim umetnostim; njih naloga je, s svojimi proizvodi človeštvu dajati estetičnega užitka.

Pulchra sunt, quae visa placent; lepo je, kar spoznano ugaja, pravi modroslovec Akvinski. Vendar pa to ni edini namen lepim umetnostim; kolikor večje estetične vrednosti je kak umotvor, toliko silneje in blaže vpliva na duševno življenje človekovo. To je pač samo ob sebi umevno: umotvori, ki se gledé vsebine in oblike odlikujejo s posebno krasoto, vzvišenostjo, resnico in novostjo, gotovo zelo izobrazujejo duha in blažijo srcé. Gledalec stoječ pred lepim umetniško vsestransko dovršenim kipom, čuti, kako mu podoba vedno bolj ugaja; čim bistrejše mu je oko in kolikor bolj umetniško izobražen mu je duh, tem natančneje opazuje na njej izvršene zakone lepote, tem ljubši mu je, tem več mu daje estetičnega užitka; in prav ta užitek ima po nauku Akvinčanovem namen: srce naše unemati za dobro in ljubezen do dobrega v nas gojiti.

Sili se nam torej važno vprašanje: Ali pač sme umetnik izvršujoč svoj umotvor poleg prvotnega namena tudi

namerjati, da izobrazuje duha in blaži srce, ne da bi se s tem pregrešil zoper zakone lepe umetnosti?

V ta namen se ozrimo v zgodovino, kjer so nam duševni velemoži tudi gledé zakonov lepe umetnosti shranili svojo merodajno sodbo. Horac v znanem svojem pismu: Ad Pisones (v. 341 . . .) pravi:

Centuriae seniorum agitant expertia frugis,
Celsi praetereunt austeram poemata Rhamnes:
Omne tulit punctum, qui miscuit utile dulci,
Lectorem delectando pariterque monendo.

Torej: utile dulci, lectorem delectando, pariterque monendo; zraven vedrila torej zahteva Horac od umetnosti tudi blažila, tirja, da podaja tudi koristno. To geslo sicer med drugimi mojstersko persifluje Prešeren v svoji »Novi pisariji«, kjer pisar uči svojega učenca:

Poj rajši to, kar treba je pri hiši,
Za hleve treba, treba je na polji,

in kjer učenec precej razume in je pripravljen po tem nauku se ravnati, veleč:

— — Po tvoji volji
Bom pel: gosen'ce kaj naj repo var'je,
Kak prideluje se krompir najbolji;
Kako odpravljajo se ovcam garje,
Preganjajo ušivim glavam gnjide,
Loviti miš učil bom gospodarje.

Vendar mu s tem stalne veljave ne izpodmika, ker tudi Horacu ni, kakor Prešeren pravi: »utile zrno, dulce pleva«, ampak ker tu rimski pesnik misli na etično in intelektualno korist, ki naj jo imamo od lepega umotvora. Človek ne živi samo od kruha, tudi duh in srce potrebujeta hrane estetičnega uživanja in po njem izobraženja in blaženja, in to je pesnikovo: utili dulce.

O prvotnem in posrednem namenu izraža se jasno tudi Shakespeare v svojem Hamletu, govoreč posebno o drami: »Od nekdanj je bil in je še sedaj namen dram, da natori kaže njeno ogledalo, kreposti njene prave znake, sramoti nje lastno podobo, vsakemu stoletju njegov značaj in vsakemu času njegovo sliko.« (Hamlet 3. 21.)

Celó Lessing, ki je nekako začetnik načelu moderne estetike, da je umetnost sama sebi namen, piše l. 1768: »Nagone človeške hraniti in krepiti, vzbujati ljubezen do kreposti in sovraštvo do hu-

dobije, katera pesem naj tega ne stori? Boljšati morajo vse vrste poezije; žalostno, ako bi bilo treba to še le dokazovati, še bolj žalostno, ako bi bilo kaj takih umetnikov, ki bi dvomili o tem.« — Nekaj mesecev pozneje piše isti pisatelj še jasneje doslovno tako-le: »Einem Charakter (govori namreč o dramati), dem das Unterrichtende fehlt,

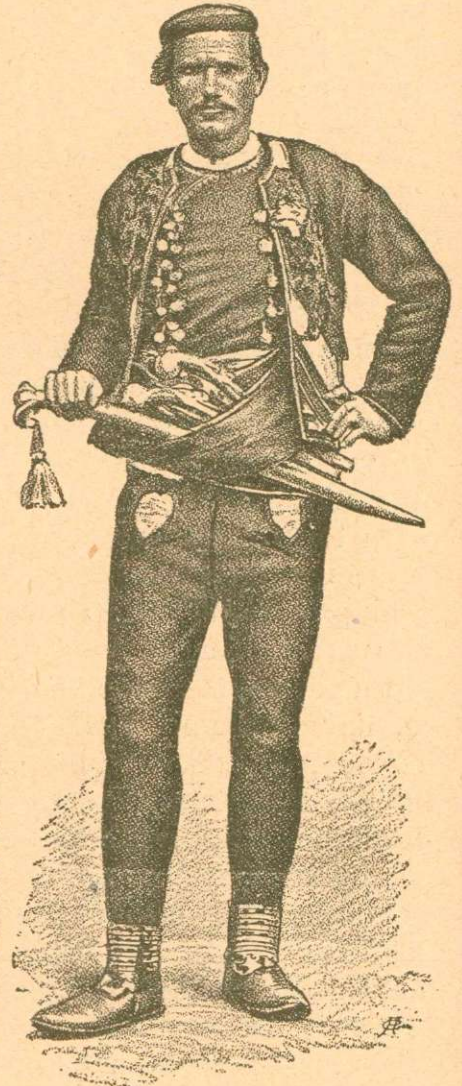
dem fehlt die Absicht. Mit Absicht handeln, ist das, was den Menschen über geringere Geschöpfe erhebt; mit Absicht dichten, mit Absicht nachahmen, ist das, was das Genie von den kleinen Künstlern unterscheidet, die nur dichten, um zu dichten, die nur nachahmen, um nachzuahmen . . . Mit dergleichen Nachahmungen fängt das Genie an, zu lernen,

1. Morlakinja — Imoščanka.

2. Morlak — Imoščan.

3. Kmet iz okolice šibeniške.

es sind seine Vorübungen . . . allein mit der Anlage und Ausbildung seiner Hauptcharaktere verbindet es weitere und grössere Absichten: die Absicht, uns zu unterrichten, was wir zu thun oder zu lassen haben; die Absicht, uns mit den eigentlichen Merkmalen des Guten und des Bösen, des Anständigen und Lächerlichen bekannt zu machen; die Absicht, uns jenes in allen seinen Verbindungen und Folgen als schön und als glücklich selbst im Unglück, dieses dagegen als

hässlich und unglücklich selbst im Glücke zu zeigen.« (Lessing: »Hamburgische Dramaturgie.« N. XXXIV. zvezek 24., str. 248.) — Lessing torej, na katerega se posebno opirajo moderni estetiki in po katerem se tudi po naših srednjih šolah razlaga nemško leposlovje, prav krepko podpira našo trditev, da umetnost ni sama sebi namen, da umetnik ne sme slediti »einer inneren Notwendigkeit, die ihn, unabhängig von Absicht und Endzweck, wie bewusstlos, wie instinct-

mässig treibt.« — Da, treba je duha in srca, treba je razsodnega uma, žive obraznosti in najblazjih čutil, da se vstvari umetniško delo.

Po teh pojasnilih, katerih smo si poiskali v dokaz svoje trditve pri možeh popolno nepristranskih in veljavnih v zgodovini lepe umetnosti, ne bo nam težko odgovoriti na prvo stavljen vpra-

šanje: Ali sme umetnik poleg prvotnega, neposrednega namena: dajati estetični užitek, imeti po zakonih lepe umetnosti tudi še druge namene: izobraževati duha in prav posebno blažiti srce?

Stem je obsojen dandanes v lepih umetnostih oblastno vladajoč krivi realizem.

Realist-umetnik prizna samo to, kar je natorno, počutno in vidno, ali se vsaj

4. Krivošijanka.

5. Srb.

6. Srbkinja iz Serajeva.

v svojih umotvorih samo na to ozira; realist torej ne pozna in ne prizna lepote, ki se kaže pri bitjih obdarovanih s spoznanjem in svobodno voljo. Umetnik-realist načelno v svojih umotvorih ne kaže nič lepega, nič velikega, kar bi segalo v nadnatorni red; on kaže samo vidne, lepe stvari in pojave in sicer pri tem nima namena, našim očem predstavljati kaj duševno lepega; užitek napravlja realist s tem, da nam kaže popolno nove, redke, grozne, smešne pri-

kazni in sicer je nam kaže v krasni, počutni, elegantni natorni obliki, z besedo: v tehnični dovršenosti gledé oblike. Kdor je prebiral Turgenjeva, komur so znana saj nekatera dela francoskih realistov in realistinj ter njih posnemalcev po širokem svetu, on najde za omenjeno trditev dokazov v obilici. Življenje, kakoršno je, golo in grozno brez najmanjšega višjega ozira — to je realistu ideal.

Kaj umotvor namerja, ali naj vpliva, oživlja, krepi nrvnost, ali naj potuho

daje hudobiji; ali naj služi kaki ideji ali nobeni; ali naj ima kak krajen, občen, zgodovinsk ali sploh kak drug pomen, zato se moderni realist nič ne méni. Zunanost, ta mu je vse, efekt (vspeh) je njegov malik. O tem pravi Reichensperger, ki je v Nemcih poznat umetnišk kritik: Nur das materielle sensualistische Moment fällt in die Wagschale: mit gewichtiger Kennermiene erörtert man die Correctheit der Zeichnung, der

Pinselführung und Anatomie, spricht von Localfarben, Lasuren, Tönen, Tinten, Impasto und dergleichen mehr: ob Blut, Leben, Seele, Geist, Genie vorhanden ist, kömmt gar nicht oder doch nur nebenher in Betracht.« (Fingerzeige auf dem Gebiete der kirchlichen Kunst st. 15.) Opomniti nam je treba le znanih imen: Mackart, Vereščagin in jasne so nam besede kritikove. (Dalje.)

Nekaj o našem mestniku (lokalu)

na *u* in *i* za možki in srednji spol.

(Spisal St. Rodoljub.)

V zadnji dobi so nekateri pisatelji naši namesto poprejšnjega in še sedanjega *u* začeli rabiti *i* v jedninskem mestniku možkih in srednjih imen za tako zvanimi »ozkimi soglasniki«¹⁾, pa tudi pri vseh soglasniških deblih; n. pr. na drevesi, pri imeni, po dnevi itd. — Zvédel sem iz dobre roke, da pišejo (pisévajo) tako iz teh razlogov ali ozirov: »z ozirom na zgodovinsko slovnico; na národ, ki *u* ne pozna²⁾ . . . in z ozirom na stare (staroslovenske, Pis.) naše pisatelje.«

Jako lepo. — Pa preučila me je večletna izkušnja, da ima ta, nekoliko po zgodovinski slovnici, nekoliko po národni govorici, a nekoliko po stari slovenščini izbrana in ustanovljena pisava važnih nedostatkov, na katere hočem zlasti pisatelje, pa tudi učitelje, pravnike, duhovnike in druge opozoriti

¹⁾ Opozarjamo, da je Metelkove »ozke soglasnike« Janežičeva slovnica pomnožila s soglasnikom *c* (in *rj*), posnemaje staroslovensčino oziroma Miklosiča, ki pa ne rabi tega imena, katero obseza (s potrebno premeno) njegove stsl. topljence, nebničke (palatalce) in sičnike — razun *z*. (Gl. »Formenlehre d. altslov. Spr.« 1854; str. 14.)

²⁾ Verodostojna svedoka pa pravita, da rabi koroškim Slovencem okoli Celovca neko *u* (tudi za ozkimi soglasniki); tako tudi na Gorškem (v Ajdovščini in malone vsem okraju, po njej imenovanem.)

iz zgolj dobrega namena, a ne, da bi koga žalil s tem.

Čitajoč slovenske mestnike, po sedanjem (»ikavskem«) načinu pisane: »pri gospodu Kaši, Drči, Hamiši, Jakši; v Bači, Drači, Konjici, Šmariji . . ., ne vém izvestno, pišejo li se ti gospodje Kaša, Drča, Hamiša, Jakša . . . ali pa: Kaš, Drč, Hamiš, Jakš . . .; ne vém izvestno, zovejo li se ti kraji: Bača, Drača, Konjica, Šmarija¹⁾ . . ., ali pa: Bač, Drač, Konjic (v Bosni), Šmarije (Šmarje) itd. itd., t. j. ne znam jim izvestno pravega imenovalnika.

Ako pa čitam n. pr. v hrvatskem ali srbskem spisu pri prvih štirih imenih na koncu *i*, vém pri tej priči, da jim je imenovalnik na *a*; — čitaje pa (v hrvaščini ali srbšč.) »o gospodu Kašu itd.«; »u Baču, Draču, Konjicu, Šmariju (Šmarju)« . . ., znam jim na mah tudi imenovalnike: Kaš . . ., Bač, Drač, Konjic, Šmarije (Šmarje itd. itd.).

Tako tudi po mestnikih: (pri) otirači, perači, jutrnji, piči, roči, kosmači, ko-

¹⁾ Prim. »Koledar družbe sv. Moh.« 1889; str. 80. — V Kozlerjevem »Kratk. slov. zemljopisu« 1854 pogrešam te (ženske) oblike na str. 47. in str. 26 p. b. »St. Marein«; tako tudi v »Alfab. Namensregister zum vollständigen (?) Ortschaftenverz. itd. Wien 1882.« (Alfr. Hölder.) V 1. in v 2. knjigi čitaš samó »Šmarje«.

pači, roji . . . samo ugiblješ, ne moreš razsoditi do dobra, kakšen imenovalnik sem si mislil: otirača, perača, jutrnja, itd. — ali pa: otirač, perač, jutrnje (n.) itd. Včasih znači oboja oblika isto: otirač ali otirača (Handtuch), perač in perača (Waschbläuel); jutrnja ali jutrnje (isto; »Letopis« 1882/3; str. 206); roč ali roča (Handhabe am Gefässe itd.); kopač ali kopača (Schüreisen); — včasih je pa pomen različen: pič, a (m.) = ždič (kotič pri peči, Sorgenstuhl, ond*i* str. 222); piča (Nahrung, Futter); kosmáč, m. (Lederapfel); kosmáča, f. pa = Stachelbeere (»Letop.« 1880; str. 138).

Poskusite nadalje po »ikavski« pisavi posloveniti ta stavek: »N. N. ist in Drača, und nicht in Drač gestorben.« — Jelite tako: I. I. je umrl v Drači, a ne (= pa ne, ne pa) . . . v Drači (sic!). — Nejasno! — »ikavske« pisave velik nedostatek, zato, ker pogrešamo tu neobhodno potrebne razločka med Dračo in Dračem. Povse jasno in natanko bi se pa to dalo povedati po »ukavski« pisavi, oziroma po slovnici Kopitar-

jevi in Miklosičevi (kakor po hrvatski in srbski), ako bi se reklo prvič: »v Drači«, drugič pa: »v Draču«; a to bi razumel tudi vsak prostak slovenski tako, kakor so mu brez dvojbe jasni tudi vsi »ukavski« spisi Vodnikov in Ravnikarjevi.

Jasnost je vsakemu jeziku prva potreba, zlasti pa v knjigah in v pismih, posebno v pravnih. Ako ne umeš (ali »ne umeješ«) česa dobro v razgovoru, lahko poprašáš ónega, s katerim se razgovarjaš, kako si misli on to stvar; čitaje pa kaj v knjigi ali pismu, ne moreš si pomagati na ta način.

Zato mislim, da bi bilo jako ugodno in tudi narodu v korist, ako bi se hoteli sosebnost vsi gg. pisatelji, učitelji, pravniki, duhovniki i. dr. poprijeti zopet Kopitarjeve in Miklosičeve slovnice ter se tako v tém zjediniti ne le med seboj, nego tudi z brati Hrvati. Čim večja je jedinost med nami — tem bolje. Temu pritrjuje tudi naš velezaslužni gosp. Cigale.

Šola in življenje.

(Piše dr. Fr. L.)

II.

Ja kratki sostavek velja tebi, dragi prijatelj, ki si mi tako odkrito v svojem pismu razodel svoje misli o našem listu. Kako sem hvaležen za take dobre opomine, kako se veselim prostosrčne izjave, ki mi dohaja od take strani! Da, iz tega vidim, da šteje list mnogo pazljivih, mislečih čitateljev in mnogo dobrih prijateljev. Rad se ravnam in se bodem ravnal po takih dobrohotnih opominah in naj so tu pa tam celó združeni s kako neopravičeno in pretirano zahtevo. Prijatelj sme vse reči.

Vém pa tudi, da ima list precéj neprijateljev, kakor je vselej bilo, in še

bode. Kako naj se vedem proti tem? Ali naj se bojujem? Ali naj vzamem v roko ostro orožje, s katerim bi mogel — zavedam se tega — marsikomu vsekati skelečo rano? Nekaterim čitateljem bi zaradi zanimivosti ugajal tak boj, to vém tudi: a vendar ne morem po svojem načelu ustrezati tem, kajti list je namenjen resnobnemu delu in prijetni, nedolžni zabavi, a ne osebnim prepirom, ne odgovorom na nemilo, osebno žaljenje. Kot kristijan poznam proti takim »slovstvo (?) bogatečim« napadom ščit, nad katerim se skrhajo vsi, še tako nabrušeni kritični (?) noži. Zakaj bi ne bil večni previdnosti tudi za take izjave hvaležen? Ako hočem jaz druge voditi v

svojo šolo, dajó tudi meni drugi priliko, da hodim v šolo. Meni in dobri stvari bode gotovo koristila. Ako ménijo neprijatelji, da mi bode škodila, naj blagovoljno počakajo in potrpe: vspeh je bode učil, ako se bodo dali poučiti.

Naj mi pa tudi doide kakoršna koli sodba ali izjava, moram od nje nekaj zahtevati: to so dokazi. Zeló spoštujem osebno prepričanje vsakega človeka; a kadar mi navaja svoje nazore, tedaj hočem imeti tudi dokazov. Za-se ne zahtevam, da bi kdo meni verjel zaradi moje veljave, marveč verjame naj dokazom, razlogom. Zato cenim sicer tudi tvoje misli, prijatelj, katere si mi dobrohotno objavil, a da je bom imel resničnimi, moral bodeš dokazati svoje trditve. A na en pomislek, ki ga imaš o slovstvenem delovanju sploh, moram ti takoj odgovoriti.

Marsikaj, praviš, ugaja ti v tem listu; a da se je postavil na tako stališče gledé »ljubezni« v slovstvu, to se mi zdi nedostatnost listova. Kaj pa naj bode pripovedna poezija brez ljubezni? kaj zlasti lirika? »To bodo pač«, pišeš, »čudni romani in bodo čudne novele, ako je iz lista prognana in izobčena najbogatejša in najlepša tvarina — ljubezen!« Sodba moja o najnovejšem romanu se ti je zdela ostra in prav gledé tega predmeta enostranska. — Naj ti še enkrat rečem, da me je zeló oveselila ta odkritost tvoja in v tem spoznavam pravega prijatelja. Dasitudi sva si izbrala različne poti v življenje in je zaradi tega tudi najino mišljenje v nekaterih ozirih postalo različno, vendar sva v glavnih vprašanjih edina, in prijateljska, srčna vez je krepka, kakor je nekdaj bila.

Tu je pač treba, da se pomeniva, da si stvar pojasniva in tako dobiva določne nazore, rabljivo merilo za to, kaj je dobro in kaj ni dobro.

A tu začanjaš pomišljati, kakor sam praviš, in nekako pomilovalno se nasmejuješ, češ, kako bode neki o tem sodil, on — duhovnik, ki je po svojem stanu vsemu nasprotnik, kar je z omenjenim predmetom v zvezi? — O simplicitas! Vém pač, da táko mišljenje zlasti omikance tako pogostokrat odvra-

čuje od duhovskega stanú, odvráčuje tudi od slovstva, ki prihaja iz roke duhovnikov. Pa vprašam te: za koga je neki duhovnik? Ali je samo zase? Zase učitelj, zase voditelj, zase duševni zdravnik in ne za druge? Ali samo za samce in samice, ne pa za ženine in neveste, može in žene? Ali more, ali smé biti pristransk do raznih stanov, raznih ljudij, raznih starostij, raznih spolov? Za vse je duhovnik, da bi vse izveličal, vse osrečil. Da ima on sam določeno stališče med drugimi stanovi, da tega izpremeniti ne more, to nič ne dene. Saj si je sam dobro premislil, predno si je izbral ta stan in zaradi tega nima pravi duhovnik mržnje do nobenega stanú, marveč vsi so mu ljubi, kajti vse je Bog ustanovil. Zakaj bi torej moral imeti predsodke v tej zadevi? Kolikor je dobrega in dovoljenega v tem, toliko i on odobruje, kolikor je pa nedovoljenega in nevarnega, to pa mora on odvráčevati in pred tem mora svariti druge, kajti to je njegova sveta dolžnost. Ako duhovniki prav v tej zadevi, katero sem zgorej omenil, mnogokrat svaré, delajo pač to zaradi istega vzroka: ker ni vse dovoljeno po nravni postavi ali je vsaj zeló nevarno. Duhovnik se ne ozira pri tem na svoj stan, ozirati se mora na nravni zakon. Kaj je dovoljeno, kaj je prepovedano, to vé duhovnik iz nraivoslovja, katerega se je učil in se še vedno mora učiti, vé iz onega verskega nauka, kateri oznanjuje tudi javno pred verniki. Zakaj bi torej ne mogel prav soditi duhovnik?

»A ker živi duhovnik v deviškem stanu, ne more soditi o razmerah, v katerih sam ne sme biti. On mora biti pristransk, da zahteva i od drugih to, kar je samo njemu zapovedano.« — Zopet — simplicitas! Da torej morem soditi o bogastvu, moram biti sam bogat, o dolžnostih vladarjev, moram biti sam vladar itd.? Torej bi nihče ne smel soditi o tem, česar ni sam izkusil. Še Bog bi ne smel grehov soditi, ker sam ne more greha storiti. To načelo nikjer ne velja in tudi v našem slučaju ne. Tudi duhovnik more soditi o teh razmerah in tudi mora žalibog le pregostokrat v zakramentu sv. pokore. Ali mora on greh delati, da bo mogel soditi o grehah? Saj mu ni treba vedeti,

kaj se godi, kaj se čuti, kaj se misli, kadar se dela greh, njemu je treba le vedeti, kaj je prav, in kaj je prepovedano. Tako mu tudi za enako kritiko ni treba izkusiti »dobrega in slabega«, da le vé, kaj je proti nrvnemu zakonu. Da, še to trdim: baš duhovnik je v tej zadevi nepristransk sodnik, kajti ne govori in ne uči sebi v prid, torej tudi ne zavija nrvnega zakona tako, kakor bi njemu bilo ljubo.

Zakaj bi torej duhovnik zaradi svojega stanú ne bil sodnik v oni zadevi, v kateri sem si tudi jaz dovolil besedo? Zakaj pa vendar izročé duhovniku taka opravila, da sodi o grehah in odvráčuje od njih, ako njemu ne pristojá nikaka beseda? Verjami, dragi prijatelj, kar se poznavanja človeške narave tiče, gotovo ni ga stanú, v katerem bi si mogel človek bistrega duha nabrati toliko izkušnje, kakor je stan duhovski, ni ga stanú, ki bi mogel tako natančno in h krati tako resnično ustvariti si pravo podobo človeškega srca, nobenemu človeku, niti roditeljem, niti prijateljem niso tako odprta srca, kakor dobremu, čutečemu, brata ljubečemu duhovniku. In še dandanes je tako, dasitudi izkuša današnja vzgoja in zlasti površna književnost odtujiti omikance od duhovenstva. In to, kar sem rekel, je popolnoma resnično, tudi sem popolnoma prepričan po izkušnji. Nimam torej kar nič težke vesti, da sem prekoračil meje svojega delokroga presojevaje one nedostatke v leposlovnem delu.

Nekoliko drugače sevéda je, ako kdo hoče opisovati razmere, v katerih nikdar ni bil. Tu utegne čitatelj dvomiti, je li to resnično, kar je pisal, ali ne, ako dobro pozna pisatelja. A vselej ni ta dvom potreben. Spis moramo najprej soditi po njem samem, še le potem tudi po pisatelju. Ako je spis dober, ali ga bomo zavrgli, ker nam pisatelj ni všeč, ker je n. pr. duhovskega stanú? Ali bodeš tudi ti, dragi prijatelj, zavrgel mojo sodbo, zato, ker sem jo zapisal jaz? Moral bi najprej dokazati, da je napačna, in sicer dokazati s trdnimi razlogi. A tega ne bi mogel; vrhu tega vidim, da se ti sam z razlogi precéj ujemaš. Ako bi je bil ti zapisal, kaj ne,

bili bi resnični, ker sem je zapisal jaz, zato so napačni.

A zlasti eno ti ne dá mirú, kakor sem razvidel iz tvojega pisma: bojiš se namreč, da mi duhovniki naravno in pa božjo postavo gledé sv. čistosti pretiravamo, več zahtevamo, nego je treba in greh imenujemo, kar pa ni grešno. Vém, da mnogo drugih prav tako misli, kakor ti, saj sem tudi v spisih bral take pomisleke proti kaki sodbi iz duhovniškega peresa. Ali res tako tudi v srcu mislijo, tega ne vém. Slišal sem pa na svoja ušesa to mnenje, da duhovniki razglašajo kako dejanje ali ravnanje za greh, katero pa ni napačno, marveč dovoljeno. »Tako sem tudi v zadnji kritiki nekatere stvari imenoval grešne v svoji prenapetosti — tako si hotel reči — dasi niso grešne.« — Zopet moram reči: simplicitas! Meniš li, da sme duhovnik sam kovati nrvne zakone, katerih pa ni? Védi, da bi tako ravnanje bilo krivoversko. Duhovnik katoliški ne smé nobenega nrvnega zakona tajiti, pa tudi ne smé novega iznajti in vernikom nakladati. Ako bi n. pr. po božji postavi bil ples kakoršen koli popolnoma poštena zabava, nikdar ne bi smel duhovnik svariti in zadržavati od plesišča. Cerkev je prenapetneže, ki so učili preostre nauke, vedno zavračala in je proglašala za krivoverce, tako n. pr. Montaniste, Novacijane v drugem in tretjem stoletju in v novejšem času Janzenijevce. O, le nikar se ne bojte! Novih zakonov ne kujejo duhovniki, dobro vedoči, da še stare težko izpolnjujejo tudi krepostni ljudje. Zato smeš tudi ti, dragi prijatelj, popolnoma miren biti. Nič preveč nisem pisal¹⁾ in tudi v teh sestavkih ne bom podajal prenapetih poukov. Dobro moramo pomisliti, da Stvarnik je naš dobri oče, ki nas hoče osrečevati, ne pa tlačiti in trpinčiti z neznosnim jarmom.

Kakor vidim, treba je pač, da si izberem za prevdarjanje najprej oni pred-

¹⁾ Tako n. pr. so izvajali iz omenjene moje kritike, ne vém ali bolj hudomušno, ali bolj zlobno, da sem obsodil sploh ples. In vendar je tam (str. 30) pisano od besede do besede: »Ne trdim, da je vsak ples grešen in nedovoljen, nikakor ne.«

met, kateri sem zgoraj omenjal, o »lju-
bezni« v slovstvu, ker je prav o tem
predmetu treba podati nekoliko pojas-
nila, nekoliko trdnih načel, da bode mo-
goče prav soditi o našem listu. Govoril

pa bom z ono priprosto nedolžnostjo,
ki ima namen prav poučevati, za čednost
unemati, od zla pa odvrčevati. Kogar
katekizem ne pohušuje, tega tudi moj
spis ne bode. (Dalje.)

Slovstvo.

SLOVENSKO SLOVSTVO.

(Spisal dr. Fr. L.)

„**A. Janežičeva slovenska slovnica.**“ Za srednje
šole priredil in predelal dr. Jakob Sket, c. kr.
profesor. Šesta predelana izdaja. V Celovcu 1889.
Tiskala in založila tiskarna družbe sv. Mohorja
v Celovcu. — Str. 276. Cena 1 gld. 30 kr. —
Dasi je večini naših čitateljev Janežičeva slov-
nica znana, saj ni nova, vendar ménim, da jim
govorim iz srca, ko novo izdajo starega, a vrlega
dela najtoplejše pozdravljam. Čul sem zadnja
leta na svoja ušesa in sicer v dijaških, kakor v
profesorskih krogih, kako težko pogrešajo to
slovnico, kako obžalujejo, da se ne more do-
biti v knjigotržtvu. Zato sta gospod izdajatelj
in založništvo res ustregla občni želji z novim
predelanim izdanjem. Ker je knjiga došla pre-
pozno, da bi mogel že sedaj izreči sodbo o njej,
naj omenjam samo nekatere stvari iz predgo-
vora. Izdajatelj pravi o Janežičevi slovnici, da
»je ta slovnica tudi knjiga, kateri so najveljav-
nejši pisatelji iz one dobe kumovali. Po ti knjigi
se je utrdila naša pisava, likal jezik slovenski
in se učil sedanji zarod naš«. — »Gledé pisave
naj opomnim, da sem se ogibal vseh novotarij
in narečnih posebnostij ter se držal le onih ob-
lik, ki imajo sedaj v našem slovstvu več ali
manj občno veljavo. To sem storil zato, da se
čim prej utrdi naša pisava in doseže večja do-
slednost v naših knjigah.« — »Pričujoča slov-
nica ima služiti kot poučna knjiga v prvih šestih
razredih.« — »Knjigo izročam rojakom svojim
z iskreno željo, naj ji tudi v predelani obliki
ohranijo svojo naklonjenost ter v njej častijo
Janežičev spomin.« Omenjam tukaj le še, da se
tudi ta izdaja, kakor prejšnje, odlikuje po lični
vnanjosti, po razgledni sestavi in lepem, ne
utrudljivem tisku.

„**Rudolf Habsburški.**“ oče avstrijske cesarske
rodovine. Spisal slovenski mladini Fr. Hubad,
c. kr. gimnazijski profesor. V Ljubljani. Izdala
in založila »Družba sv. Cirila in Metoda«. Tisek
J. Blaznik-ovih naslednikov. 1889. 8°. Str. 77.
Cena 20 kr. — Ta knjižica je II. zvezek »knjiž-
nice sv. Cirila in Metoda«, katero je sklenila
cenjena družba izdajati za mladino. Vsekako lep
namen, dasi dandanes nismo Slovenci leni v
slovstvenem delovanju za mladino. Posebno prav
je, da se izbirajo predmeti spisom iz avstrijske
zgodovine. A zapreka pri te vrste spisih ni mala:

bodo-li umeli mladi čitatelji take zgodovinske
slike? In pa, naj bi družba izdajala knjige samo
za mladino? Ali učitelji ne potrebujejo ničesa?
Zato bi želel, da bi se izgubila ona misel, da
je »knjižnica« samo za mladino, in naj bi vod-
stvo družbe mislilo tudi na odrasle. In želel bi,
da bi že v tej knjižici bilo izostalo na naslovu:
»slovenski mladini«. Ako bi bilo za mladino v
prvi vrsti namenjeno to delce, moralo bi pač
pripovedovanje ukrojeno biti še priprostejše in
še bolj domače in nekatere stvari bi bilo treba
izpustiti. A takošna, kakoršna je, primerna je
knjižica slovenskemu čitateljstvu sploh in za tak
širši krog je res vrlo sestavljena. Nekateri deli
so se prav posebno posrečili. Tako sem bil zelo
radoveden, kako bo slikal pisatelj boj Rudolfov
z Otakarjem, českim kraljem. A rečem rad, da
sem bil prijetno ganen. Takega »finega takta«,
take pravicoljubnosti in tolike pijetete do po-
kojnikov ne poznajo vsi zgodovinski pisatelji.

Pisava je pravilna, neprisiljena, lahka, le tu
pa tam je kaka nenavadnejša oblika ali po nepo-
trebnem razvita konstrukcija. Tvarina je izbrana
tako, da zanima. Prav toplo želim, da bi z za-
nimanjem segli po tej knjigi — mnogi.

„**Zgodbe sv. pisma**“ za nižje razrede ljudskih
šol. S 47 podobami. Sp. dr. Fr. Knecht. Poslo-
venil Ivan Skuhala, dekan v Ljutomeru. Frei-
burg i Dunaj. Herder. 1889. Cena 26 kr. —
Ta knjižica ustreza res šolski potrebi in je za
svoj namen popolnoma primerna. Slike so lične
in dostojne. Hvalno omenjamo lepo in lahko pi-
savo prelagateljavo.

HRVATSKO SLOVSTVO.

(Piše Janko B.)

Že v 2. št. »Dom in Svet«-a sem poročal o
stanju „**Maticе hrvatske**“ in rekel, da namerava
letos svoje člene z lepim številom knjig razve-
seliti. Uverjen sem bil vedno, da »M. hr.« res
neutrudljivo deluje v prosveto hrvatskega naroda,
vendar me je ugodno iznenadila vest, da bode
»M. hr.« letos izdala dvajset knjig, pol v ju-
niju, pol v decembru in to za l. 1888 in 1889,
ker je za eno leto zaostala za solarnim letom.
To je res ogromen in nenaden napredek, kate-
rega mora biti vsakdo vesel.

14. sušca je imelo „**društvo sv. Jeronima**“
glavno sejo. Predsednik, kanonik Franjo Budicki,
je poročal v kratkih besedah o stanju društva.

Stanje ni baš sijajno, vendar se opaža napredek, četudi še neznamenit. Društvo si misli napraviti tudi društveno hišo, vendar tega do sedaj še ne dopušča gmotno stanje. Ni pa, menim, umestna ona misel predsednikova, da bi društvo katerikoli tudi po katero knjigo manj izdalo, samo da se prej napravi hiša. Kaj bi gladnemu trgali kruh od ust, dajmo narodu dobrih in koristnih knjig, katerih tako potrebuje. Hiša že še počaka. »Danica« se bode tiskala v 32.000 iztisih, druge knjige se pa niso še odločile. Vseh členov ima društvo 8325, za 20 več od lani. A društvena imovina šteje 108.778 gl. 13 kr.

Do sedaj ni posebnih novostij na hrvatskem književnem polju. Od novega leta ni izšla nobena knjiga, katera bi bila zanimiv pojav v hrvatskem slovstvu, izšlo je res nekoliko prevodov, največ v »Hrv. biblioteki«, a izmed drugih naj omenim le Harambašičev prevod Tolstojevga velikega romana: „**Vojna i mir**“, kateri izhaja v snopičih in Badaličev-Shakespeare-ovoga: „**Koriolan**“.

Stari književnik, Dubrovčan Matija Ban, je počel izdajati svoje zbrane spise. To bode ogromna zbirka, katera bode obsegala 25 knjig. Dosedaj je izšla prva knjiga, v kateri so drame: „**Mjerima**“, „**Milenka**“ in „**Dobrila**“.

(Dalje.)

ČEŠKO SLOVSTVO.

(Piše S. Z-g-c.)

Slavnega pisatelja in pesnika Svatopluka Čecha, kateri je čitateljem »D. in S.« že od lani znan, izšli sta nedavno dve krasni deli. V zalogi Edv. Valečka so izšle „**Nové písně**“ — poetičkých besed číslu XXXVII. (urednik Jan Neruda), katere so z »jutranjimi pesmimi« neka celota. — V njih se nam rišejo prav pesimistično razne prigodbe iz javnega in zasebnega življenja. V teh pesmih je bolj lirik nego epik, tu sodi in kaže subjektivno sedaj to, sedaj drugo, med tem, ko je bil v prejšnjih delih mirnejši opazovalec. — Drugo najnovejše njegovo

delo je „**Nový epochální výlet pana Broučka, tentokrát do XV. století**“, ilustroval V. Oliva, v zalogi Topiča v Pragi, zvezek 1—4. — Lani je napisal Čech slično humoristično povest, kjer je poslal Boučka na mesec; toda mnogo zanimivejši in poučnejši je ta izlet v XV. stoletju v Prago. Delo je pisano zelo duhovito, osoljeno z neusahljivim humorjem. Tu je pokazal Čech, da ni samo izvrsten pesnik, nego tudi učenjak. Jedino, kar bi mogli grajati, je, da hvali preveč husitstvo.

Znani Ed. Jelinek je napisal „**Slovanské črtý**“ ze života společenského, literarního a uměleckého. — Salonni biblioteka č. IX. — Tu je trinajst razprav, v katerih se opisuje vse, kar meri na kulturo Slovanskih narodov. Zastopani so Rusi, Poljaki in Hrvati. Pisan je v lahkem slogu, kakoršnega smo pri njem vajeni, razodeva se velika ljubezen do ostalih Slovanov. — V istej biblioteki št. LIX. so izšle J. Konrada, veččega pripovedovalca, „**Dalmatinské povídky**“. — Na vrlo zanimiv način podaje K. nekoliko lepih slik iz življenja naroda z obrežja jadranskega morja.

V zalogi Topiča sta izšli tudi vrlo zanimivi knjižici: „**Vybrané bachorký a národní pohádky Boženy Němcové**“ in „**Národní pohádky a pověsti**“ K. Jar. Erbena, znamenitega nabiratelja narodnega blaga. Obe knjigi sta okrašeni z lepimi ilustracijami Viktorja Olive. —

Med prvake na češkem parnasu spada i A. Heyduk. »Salonni bibl. štev. LXVIII.« je prinesla njegove najnovejše pesmi: „**Šipý a paprsky**“ basně. — Poleg ostre satire nahajamo v tej zbirki čvrsto in vzvišeno rodoljubno navdušenost. H. je pravi lirik. Vroča ljubezen do domovine in vera v njeno bodočnost, predočevana s posebno natančnostjo in nežnostjo, očara vsakega. Tu se zrcali cela osebnost Heydukova. — Izdavanje zabavnih spisov J. K. Tyla lepo napreduje, izšel je že dvajseti zvezek. Spisi Tylovi imajo trajno vrednost, človek jih rad vedno čita.

(Dalje.)

Raznoterosti.

Naše slike nam kažejo nekatere jugoslovanske obraze in noše. Sl. 1. in 2. nam kažeta Morlakinjo in Morlaka, to je Dalmatinca Imoščana (Imoski), po rodu Slovana, ki pa rabi tu in tam italijanščino, zlasti po otokih dalmatinskih. Sl. 3. nam kaže kmeta iz okolica šibeniške. Ta okolica je jako zanimiva; okoličani lepega Šibenika se pečajo z ribištvo in vinstvom Sl. 4. Krivošijanka. Krivošija je iz zadnjih bojev dovolj znana. Sl. 5. in 6. nam predstavljata srbsko nošo. — Slike so povzete iz knjige »**Balkan halbinsel**«, spisal A. E. Lux, izdal Herder v Freiburgu (ocenjena v našem listu str. 49), čitateljem v veselje, poznavalcem slovanskega juga v presojo.

† **Anton Mažuranić**, eden izmed prvakov ilirskih preporoditeljev, umrl je dné 18. decembra pr. l. v Zagrebu. Pokojnik se je rodil v Novem

v Vinodolu na Primorskem, kjer je obiskaval prve šole; srednje pa in višje je izvršil v Zagrebu, kjer je postal profesor hrvatskega in latinskega jezika, l. 1861 pa je postal ravnatelj na Reki. Služboval je preko 30 let ter se je, ko je leta 1868 stopil v pokoj, preselil v Zagreb.

Z bratom Ivanom pesnikom, banom hrvatskim, bil je čvrst pristaš Gajev in boritelj za narodne stvari. Gaju je pomagal v »Danici« in v »Novirah«. Pisal je več jezikoslovnih sestavkov, izdaval šolske knjige (»čitanke«). Leta 1859 je izdal prvo hrvatsko slovnico, katero je izdelal na podlagi svoje jezikoslovne razprave »**Temelji ilirskoga i latinskoga jezika**«; zapazil je edinstvo naglasa v govoru narečja čakavskega in jezika ruskega; priredil je več dubrovniških pesnikov za tisek; v zagrebškem programu je priobčil:

»Pregled povjesti zagrebske gimnazije« in »Pregled stare hrvatske literature«, in v časopisu »Kolo« je obelodanil in razložil imenitni »Vindolski zakon«.

Teló položili so mu dné 20. decembra pr. l. v rakev med prepoditelje.

»Ne samo Hrvatska,« kakor je rekel v nagrobni besedi vseučilišni profesor dr. Fr. Marković, »nego sva slavenska jezikoslovna znanost upisala je medju zlatnimi imeni i ime Antun Mažuranić!«

Lešnički.

Vadnica.

3. Svét.

Nebrojno pisanih cvetok
Na polju širocem duhtí,
Med cvetkami bujnimi v travi
Pa dete neskrbno sedí. —

In trga si cvetko za cvetko
Sadeč si jih na srcé,
Zdaj boža jih nežno in gladi,
Zdaj meče jih zopet od sé. —

In svét — kot dete cvetlice, —
Na srce si vsaja ljudi,
Zdaj boža jih nežno in gladi,
In zdaj z obupom morí. —

Primerá: svét — dete je prisiljena. Primerjati moremo sploh le predmete, kateri se ujemajo sè svojstvi, pri katerih se nam prav zategadelj primerjanje sámo usilja; a svét nam pomenja nekaj velikega, mogočnega, dete je mladostno, šibko. Dete trga cvetove brez namena; brez vsake misli je gladi in meče od sebe, s kratka: igra se ž njimi v otroški svoji preprostosti; svet ravná z ljudmi nekoliko drugače. Dete sedi sredi cvetov, potemtakem bi moral biti svet sredi ljudij, ali v tem primeru ravno ljudi v njihovi celoti imenujemo svet; dete cvetove meče od sé — da bi svet metal ljudi od sebe, tega seveda niste mogli reči, zato pravite, da jih z obupom morí — kje je tukaj podobnost? — O nedostatkih, kateri sicer kazé Vašo pesem, samo nekaj primerov: Priloga »bujne« cvetke in »neskrbno« dete ne značíta ničesar; po bujnih cvetkah bi morali o detetu povedati podobno svojstvo, ali ker tega ne morete, nasprotno svojstvo, torej »bujne cvetke« — »nežno (šibko) dete«. — Saditi si cvetke na srce ni dobro rečeno; božati in gladiti je jedno. — Ne vémo, ali se nalašč niste držali vseskozi istega ritma, ali ste v 1., 6., 9. in 12. vrstici izpustili po jedno stopico nevédoma! — Pesem ni brez vsacega čustva in tudi verzifikacija je dosti spretna, samo krepkih rim pogrešamo: duhtí, sedí; srcé, sé; ljudi, morí — take rime sicer niso slabe, ako se ne ponavljajo prepogosto, vendar mislimo, da so krepke možke rime kakor »hrast, čast; vas, glas« lepše in boljše od tacih rim na naglašen samoglasnik.

4. Obup.

Na nočno gledal sem nebó,
Opazoval je v mesečini,
Padlá je zvezda na zemljó,
Se izneverila množini. —

To zvezda jasna ni bilá,
Biló je vbôgo srce moje,
Ki je zgrešilo pota vsa
Do nedosežne sreče svoje! —

Samó dve, tri vprašanja: Zakaj ste postavili pesmi naslov »Obup«? Zakaj pravite, da se je zvezda, ki je padlá na zemljo, izneverila »množini«? In naposled: Kako morete tej zvezdi primerjati »ubogo« svoje srce, ki je zgrešilo vsa pota do nedosežne (?) sreče svoje? A tako, zdaj pač umejemo: hoteli ste povedati, da se je to srce dvigalo k sreči, da pa je palo z višine; hm, bodi — ali pa je pala zvezda tudi zategadelj? Recimo odkritosrčno: pesnik, kateremu resnično, ne umišljeno gorje razdvaja srcé, nikdar in nikoli ne more zapeti take pesmi; prav zategadelj pa tudi vémo, da je Vaše srce še zdravo in veselo — daj Bog, da bi nikoli nobena bolest ne potrkala nanj! —

5. Cvetlici in ptiček.

Dve kitici od vseh desetih bodeta menda dovolj. Ptiček póje:

»Oh, ljudje so obdolžili
Nezaslišanih hudob
In brezčutno položili
Na zatožno so me klop.«

»Češ, to je prekanjen ptiček,
K cvetkam kratko več ne smé;
Vrh drevesa je vršiček,
Tam drží naj ptiček se.«

Bridka resnica, ali dober svet! Mi samo še želimo, da bi se tako nikoli več ne oglasil ta ptiček v pesniškem logu slovenskem, ker smo živo prepričani, da bi ga ljudje znova in po vsej pravici položili na zatožno klop! Kaj hočete: vsakdo ne more biti slavec; kure in race so tudi potrebne ptice! — »Triolet« je prav navadna erotična pesem brez vsacega pesniškega vzleta; dikcija okorna, rime pa naravnost grozovite. Ne moremo! —

F.

Cena: Za celo leto 2 gld.; za pol leta 1 gld. Uredništvo in upravništvo je v Marijanišču.